

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.17057989>

SEPTEMBER 2025

Yolsuzluk Olgusu İle İktisadi Büyüme İlişkisi Analizi

Analysis of the Relationship between Corruption and Economic Growth

Levent AKSU

Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye MYO

leventaksu71@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2298-0762>

Özet

Yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki, ekonomi literatüründe uzun yıllardır önemli bir araştırma konusu olmuştur. Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, iktisat literatüründe oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Genel olarak, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığı savunulmaktadır. Ancak, bu etkinin doğası ve derecesi hem ülkenin kurumsal yapısına hem de yolsuzluğun niteliğine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir.

Yolsuzluğun ekonomi üzerinde yarattığı olumsuz etki, yatırım ortamını bozması, kaynakların verimsiz kullanılması, kayıtdışı ekonominin yaygınlaşması, illegal paranın ekonomik sisteme girmesi ve rekabetin azalması sayılabilir. Bu tür olumsuz etkiler, kamu kaynaklarının kötüye kullanılması ve kamu harcamalarının verimliliğinin düşmesiyle birleşerek, ekonomik büyüme üzerinde ciddi negatif etkiler yaratmaktadır. Örneğin, Mauro (1995) yolsuzluğun büyümeyi nasıl yavaşlattığını analiz ederken, Tanzi ve Davoodi (1997) kamu yatırımlarının yolsuzluktan nasıl olumsuz etkilendiğini göstermiştir.

Öte yandan, bazı araştırmacılar, belirli koşullar altında yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde kısa vadeli olumlu etkiler yaratabileceğini öne sürmektedir. Leff (1964) ve Huntington (1968), yolsuzluğun bazen bürokratik engelleri aşarak büyümeyi hızlandırabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak, bu tür pozitif etkiler genellikle geçicidir ve uzun vadede yolsuzluğun yarattığı yapısal sorunlar ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkiler. Türkiye'de yapılan ampirik çalışmaların birçoğunda yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelenmiş ve genel olarak yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığını tespit etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Suç Ekonomisi, Yoksulluk, İktisadi Büyüme, Gelir Dağılımı, Kayıtdışı Ekonomi, Adalet.

Jel Sınıflandırması: E02, E26, E43, D73, H26, K42, O17, O40, O43, O47,

Abstract

The relationship between corruption and economic growth has been an important research topic in the economic literature for many years. The relationship between corruption and economic growth has a very complex and multidimensional structure in the economic literature. In general, it is argued that corruption has negative effects on economic growth. However, the nature and degree

Year 2025, Volume-8, Issue-33 www.pearsonjournal.org

of this impact may vary depending on both the institutional structure of the country and the nature of corruption.

The negative impact of corruption on the economy can be listed as deteriorating the investment environment, inefficient use of resources, the spread of the informal economy, the entry of illegal money into the economic system and the decrease in competition. Such negative effects, combined with the misuse of public resources and the decrease in the efficiency of public expenditures, create serious negative effects on economic growth. For example, Mauro (1995) analyzed how corruption slows growth, while Tanzi and Davoodi (1997) showed how public investments are negatively affected by corruption.

On the other hand, some researchers argue that under certain conditions, corruption can have positive short-term effects on economic growth. Leff (1964) and Huntington (1968) argued that corruption can sometimes accelerate growth by overcoming bureaucratic obstacles. However, such positive effects are usually temporary, and in the long run, the structural problems created by corruption negatively affect economic growth. Many of the empirical studies conducted in Turkey have examined the causality relationship between corruption and economic growth and found that corruption generally has negative effects on economic growth.

Keywords: Corruption, Criminal Economy, Poverty, Economic Growth, Income Distribution, Informal Economy, Justice.

JEL Classification: E02, E26, E43, D73, H26, K42, O17, O40, O43, O47.

1. GİRİŞ

Yolsuzluk, insanlık tarihi boyunca toplumların karşılaştığı, bir ekonominin ve bürokratik yapıların varlığı için en ciddi ve en sorunsal bir olgudur. Yolsuzluk kavramı, akademik çalışmalarda, literatür analizlerinde, siyasetle uğraşan kurum ve kuruluşlarda üzerinde sıkça durulan interdisipliner bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şekil olarak kamu yönetimi, hukuk, güvenlik, siyaset, ekonomi, sosyoloji, etik, toplumsal psikoloji gibi pek çok bilim dalı ile yakından bire bir ilişkilidir. Günümüzde ister gelişmiş ister gelişmekte olan ülkelerin ve ekonomilerin gündeminde olan; acilen çözülmesi gereken ve toplumun tüm katmanlarına sirayet etmeden tedavi gerektiren ortak bir sorunsal konudur.

Yolsuzluk, uzun yıllardır dünya genelinde ekonomik kalkınmanın önünde önemli bir engel olarak kabul edilmektedir. Pek çok çalışma, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde çeşitli şekillerde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Ekonomik büyüme, bir ülkenin üretim kapasitesinin artması anlamına gelirken, yolsuzluk bu kapasitenin etkin kullanılmasını engelleyen önemli bir sorundur. Yolsuzluk, özellikle kamu kaynaklarının verimsiz kullanımı, yatırım ortamının bozulması ve rekabetin azalması gibi nedenlerle ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ters olan ilişkiyi anlamak, sürdürülebilir kalkınma politikaları geliştirmek için büyük önem taşır.

Yolsuzluk insanlık var oldukça ortaya çıkmış, illegal hareket ve davranışlardır. Son dönemlerde, bütün dünyanın değişik toplumlarında çöküşün ve çürümenin bir yansıması olarak interdisipliner bir konudur. Hem kamu hem de özel sektörde gittikçe yaygınlaşan hukuksal sorun haline gelmiştir. Yolsuzluklar devleti, bireyleri, toplumu, kısacası tüm insanları ilgilendirir ve ülkelerin büyümesini etkiler. Doğası gereği gizli bir eylem olan yolsuzluk; ekonomilerde yatırım, büyüme, gelir dağılımı gibi makroekonomik büyüklükleri

olumsuz şekilde etkiler. Önlem alınmadığı takdirde yolsuzluk toplumu ayakta tutan, toplumsal barışı ve huzuru sağlayan temel değerlerden güven, adalet ve eşitlik duygularını tahrip eder, sonuçta kimsenin birbirine güvenmediği, eline bir fırsat geçtiğinde kendisine hakkı olmayan kazanç sağladığı bir kargaşa ortamına neden olur.

Yolsuzluğun tarihçesi, insanlık tarihi kadar eskiye dayanır ve zaman içinde farklı şekillerde tezahür etmiş, farklı toplumlarda değişik biçimlerde yer bulmuştur. Yolsuzluğun tarihçesi, devlet ve bürokrasi kavramlarının ortaya çıkmasıyla daha belirgin hale gelmiş ve günümüzde de birçok ülkenin karşılaştığı önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Yolsuzluğun tarihçesi, toplumların tarih boyunca yaşadığı sosyal, ekonomik ve politik süreçlerle yakından ilişkilidir. Yolsuzluk, bireylerin, grupların ya da kamu görevlilerinin kamu kaynaklarını ya da yetkilerini özel çıkarları için kötüye kullanmaları olarak tanımlanır ve bu olgu, hemen her toplumda görülmüş bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Klitgaard, 1988, s.22-30; Tanzi, 1998, s.559-594).

Antik uygarlıklarda yolsuzluk, genellikle rahipler ve hükümet yetkilileri arasında yaygındı. Örneğin, Mısır'da bazı yüksek rütbeli rahiplerin ve memurların hazineye ait olan toprakları ve zenginlikleri kendi çıkarları için kullandığına dair kanıtlar bulunmuştur. Bu tür yolsuzluk vakaları, devletin ve toplumun işleyişini olumsuz etkileyen önemli sorunlar arasında yer almıştır. Roma İmparatorluğu döneminde yolsuzluk, siyasal ve askeri sistemde ciddi bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Romalı senatörler arasında rüşvetin yaygın olduğu, askeri komutanların ganimetleri zimmetlerine geçirdikleri ve vergi toplayıcıların halka zulmettiği bilinmektedir. Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, yolsuzluk yaygınlaşmış ve imparatorluğun çöküşünü hızlandırmıştır. İmparatorlar, valiler ve diğer üst düzey yetkililer, kamu kaynaklarını kişisel çıkarları için kullanmışlardır. Bu, Roma'nın askeri ve ekonomik gücünü zayıflatmış, iç çatışmalara ve nihai çöküşe yol açmıştır. Yolsuzluk, aynı zamanda Roma'nın eyaletlerinde halkın yönetime olan güvenini zedelemiş ve isyanların artmasına neden olmuştur. Yolsuzluğun Roma'nın zayıflamasına ve nihai çöküşüne katkıda bulunduğu, tarihçilerin sıkça vurguladığı bir konudur (Heather, 2006:138-140: Rose-Ackerman, 1999, s.5-7).

Orta Çağ boyunca Avrupa'da feodal sistemin yaygın olduğu dönemlerde, yerel lordlar ve kilise yetkilileri arasında yaygın yolsuzluk vakaları görülmüştür. Feodal beyler, köylülerden haksız yere fazla vergi toplar, kilise ise af belgesi gibi manevi kaynakları para karşılığı satarak yolsuzluğa karışırdı. Bu durum, toplumsal adaletsizliği derinleştirmiştir. Feodal sistemde lordlar, köylülerden haksız yere fazla vergi alırken, kilise yetkilileri de dini makamları parayla satarak yolsuzluk yapmıştır. Bu dönem, yolsuzluğun kurumsallaşması ve sosyal yapıların zayıflamasına yol açmıştır (Klitgaard, 1988, s.22-25).

Aynı dönemde Çin'de, imparatorluk memurları arasında rüşvet yaygındı ve bu durum, Çin İmparatorluğu'nun zamanla zayıflamasına yol açtı. Tang Hanedanı döneminde yolsuzlukla mücadele edilmesine rağmen, devlet görevlileri arasında yolsuzluk yaygın olarak görülmüştür. 14. yüzyılda, Yuan Hanedanlığı dönemi boyunca yaygın yolsuzluk, devlet yönetiminde zayıflığa ve halk arasında memnuniyetsizliğe yol açmıştır. Vergi toplama sistemlerindeki yolsuzluklar, köylü ayaklanmalarına sebep olmuş ve bu ayaklanmalar sonucunda hanedanlık çökmüştür. Yolsuzluk, sosyal adaletin yok olmasına ve halkın devlete olan güveninin sarsılmasına neden olmuştur. (Rose-Ackerman, 1999, s.5-12; Klitgaard, 1988, s.22-30; Brook, 1999, s.75-77).

“En eski uygarlıklardan birisini kuran Sümerler de rüşvet suçunu biliyor ve cezalandırıyordu. Bu konu MÖ 2060 tarihli bir belgede yer almıştı. İlk çağın önemli hukuk eserlerinden olan Hamurabi Kanunlarında ise, rüşvetle ilgili bir konuda hüküm veren yargıcın, sonradan bu hükmü değiştirmesi halinde görevinden alınacağı, bir daha kesinlikle yargıçlık yapamayacağı ve davaya konu olan miktarın on iki katı tutarında tazminat ödeyeceği hükmü yer almıştır. Roma Hukukunda bilinen ilk toplu hukuk derlemesi Oniki Levha Kanunudur. Bu Kanun rüşvet alan yargıcı ölümle cezalandırıyordu.” (Mumcu, 1985, s.23-25,30-43).

15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa’da ticaretin artmasıyla birlikte yolsuzluk da ekonomik alanda yaygınlaştı. Krallar ve soylular, zenginleşmek için kamu kaynaklarını kendi çıkarları için kullanmaya başladı. Bu dönemde, ticari yolsuzluklar, özellikle liman kentlerinde yaygındı (Tanzi, 1998, s.563-564).

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde, özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda, yolsuzluk devletin her kademesine sirayet etmiştir. Rüşvetin yaygınlaşması, vergi sisteminin bozulmasına, bürokraside verimsizliğe ve askeri zayıflığa yol açmıştır. Devletin içindeki bu zayıflıklar, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş sürecini hızlandırmış ve Batı’nın müdahalelerine açık hale getirmiştir (Shaw & Shaw, 1976, s.245-248). Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde merkezi otoritenin zayıflaması ve bürokraside yaygınlaşan rüşvet, yolsuzluğun artmasına neden olmuştur. Bu dönemde, rüşvet ve adam kayırma gibi uygulamalar toplumsal adi bir vaka durumunda idi ve bu durum devletin etkinliğini ve gücünü ciddi ölçüde yıpratmıştır (Zürcher, 2004, s.89-91). Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte, Atatürk ve onun liderliğindeki kadrolar, devletin modernleşmesi ve bürokrasinin etkinleştirilmesi için yolsuzlukla mücadeleye öncelik vermiştir. Osmanlı’dan miras kalan yolsuzlukla mücadeleye yönelik reformlar yapılmış ve ciddi başarılar elde edilmiştir. Ancak, bu çabalara rağmen devlet bürokrasisinde yolsuzluk adi vaka olarak belirli ölçülerde devam etmiştir (Mango, 2016, s.320-322). Türkiye’de siyasi istikrarsızlık ve koalisyon hükümetleri döneminde yolsuzluk durumlarıyla karşılaşmıştır. Özellikle özelleştirmeler ve büyük kamu ihaleleri bu dönemde yolsuzluk iddialarını gündeme getirirken, altyapı projeleri ve kamu harcamalarındaki artış, rüşvet ve yolsuzluğa zemin hazırlamıştır (Ahmad, 2015, s.128-130). Koalisyon hükümetleri döneminde, yolsuzluk vakaları, ekonomik krizler ve bankacılık skandallarıyla birlikte artış göstermiştir. Bankaların içinin boşaltılması ve kamu kaynaklarının kötüye kullanılması gibi büyük çaplı yolsuzluk olayları, bankacılık sektörü krizlerinin yaşanmasına neden olurken, devlet kaynaklarının partizan amaçlarla kullanılması bu dönemin belirleyici özelliklerindendir (Buğra & Savaşkan, 2014, s. 57-92; 152-155).

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa’da sanayi devrimi ile birlikte, yolsuzluk yeni bir boyut kazandı. Büyük sanayi şehirlerinde, belediye yetkililerinin ve politikacıların rüşvet ve yolsuzluk olaylarına karıştığı görüldü. Sanayi toplumlarında yolsuzluk, genellikle iş dünyası ve siyaset arasındaki yakın ilişkilerle bağlantılıydı (Rose-Ackerman, 1999, s.12-15).

Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında Amerika Birleşik Devletleri’nde, politik yolsuzluk, iş dünyası ile siyasetin iç içe geçmesiyle kendini gösterdi. 20. yüzyılda yolsuzluk hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir sorun olarak varlığını sürdürdü. Özellikle diktatörlük rejimleri altında, kamu kaynaklarının kötüye kullanılması yaygınlaştı. Yolsuzluğun küresel bir sorun olarak ele alınması bu dönemde önem kazandı ve çeşitli uluslararası anlaşmalarla yolsuzluğa karşı mücadele yöntemleri geliştirildi (Tanzi, 1998, s.559-594).

Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde, Komünist Parti içinde yolsuzluk yaygın hale gelmişti. Parti yetkilileri ve bürokratlar, devleti ve kamu kaynaklarını kişisel çıkarları için kullanıyorlardı. Yolsuzluk, ekonominin verimliliğini azaltmış, halkın devlete olan güvenini sarsmış ve Sovyet rejiminin meşruiyetini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum, nihayetinde Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yol açmıştır (Kotkin, 2001, s.62-65).

20. yüzyılın ikinci yarısında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk yaygınlaştı. Bu dönemde, uluslararası yardım ve kalkınma fonlarının kötüye kullanılması yaygın hale geldi. Diktatörlük rejimlerinin olduğu ülkelerde yolsuzluk, devlet aygıtının tüm kademelerine yayılmıştır (Klitgaard, 1988, s.28-30). 20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında küreselleşme ile birlikte yolsuzluk, uluslararası bir sorun haline geldi. Özellikle çok uluslu şirketler, yolsuzlukla ilişkilendirilen büyük skandallara karıştı. Uluslararası arenada yolsuzlukla mücadele çabaları artmasına rağmen, yolsuzluk hala birçok ülkede ciddi bir sorun olarak devam etmektedir (Tanzi, 1998, s.574-575).

Yolsuzluğun yayılması, tarihsel süreçte farklı dönemlerde ve çeşitli toplumsal, ekonomik ve siyasi yapılar içinde farklı biçimlerde gelişmiştir. Yolsuzluğun yayılma sürecini anlamak, onunla etkin bir şekilde mücadele etmek için kritik öneme sahiptir. Zamanla gelişerek, günümüzde küresel bir sorun haline gelmiştir. Yolsuzluğun yayılması, genellikle zayıf yönetim, hesap verebilirliğin yetersizliği, düşük maaşlar, hukukun üstünlüğünün zayıflığı ve güçlü denetim mekanizmalarının eksikliği gibi faktörlerle ilişkilidir. Yolsuzluğun tarihsel gelişimini anlamak, bu sorunu çözmek için atılacak adımları belirlemek açısından kritik öneme sahiptir. Yolsuzluğun yayılma süreci, genellikle dört aşamada gerçekleşir:

Başlangıç Aşaması: Yolsuzluğun başlangıç aşaması genellikle izole olaylarla başlar. Yolsuzluk, küçük çaplı bireysel eylemlerle başlar. İlk aşamada, bireyler, rüşvet ya da çıkar sağlama gibi küçük avantajlar elde etmeye çalışır. Bu aşamada, yolsuzluk genellikle bireyler veya küçük gruplar arasında gerçekleşir. Bu durum genellikle sistemin zayıf noktalarını kullanan az sayıda yetkiliyle sınırlıdır. Küçük rüşvetler, bireysel çıkarlar için kamu kaynaklarının kötüye kullanılması söz konusudur (Klitgaard, 1988, s.67-70).

Yayılma Aşaması: Yolsuzluk bu aşamada yayılmaya başlar ve toplumun daha geniş kesimlerinde görülür. Bu aşamada, yolsuzluk eylemleri, birden fazla kişi ya da grup tarafından yaygın olarak uygulanır ve kamu kaynakları daha büyük ölçekte kötüye kullanılmaya başlanır. Sistemdeki zayıflıklar daha fazla kişi tarafından fark edilir ve bu durum yolsuzluk faaliyetlerinin artmasına neden olur. Bu aşamada, yolsuzluk olayları daha sistematik hale gelir ve daha fazla insan yolsuzluğa dahil olur. Kamu ihalelerinde sistematik rüşvet, bürokrasinin farklı seviyelerinde yolsuzluk vakalarının artması görülmektedir (Rose-Ackerman, 1999, s.112-115).

Sistematikleşme Aşaması: Yolsuzluk, devletin ya da bir kurumun temel işleyişine entegre olur. Bu aşamada, yolsuzluk neredeyse tüm düzeylerde kabul edilen bir norm haline gelir ve geniş çapta yayılır. Bu aşamada yolsuzluk, sistemin neredeyse her seviyesine nüfuz etmektedir. Yolsuzluk artık izole vakalar olmaktan çıkar, kurumsal yapıların parçası haline gelir ve bu durum halk tarafından da kabul edilmeye başlanır. Devletin her kademesinde yolsuzluk yaygınlaşır, adalet sistemi ve kamu kurumları bu durumdan etkilenir. Kamu hizmetlerine erişim için rüşvetin norm haline gelmesi, yolsuzluğun politik süreçlere entegre edilmesi bu aşamada sıkça görülen bir durumdur (Johnston, 2005, s.1-36; 145-149).

Kurumların Çöküşü ve Halkın Güvensizliği: Yolsuzluğun kurumsallaşmasının sonucu olarak, kamu kurumları işlevselliğini yitirir ve halkın devlete olan güveni azalır. Bu aşamada, yolsuzluk toplumu zehirler, ekonomik büyümeyi yavaşlatır ve sosyal adaleti bozar. Devletin zayıflığı, yolsuzluğun daha da derinleşmesine yol açar ve nihayetinde toplumsal çöküşe katkıda bulunmaktadır. Ekonomik çöküş, siyasi istikrarsızlık, halk ayaklanmaları bu aşamada görülen olumsuz durumlardır (Huntington, 1968, s.59-61).

Yolsuzluk, başlangıçta bireysel veya küçük gruplar arasında ortaya çıkarken, zamanla sistemin geneline yayılabilir ve nihayetinde toplumun temel yapılarını çökertir. Bu sürecin her aşaması, yolsuzluğun toplumdaki etkisini ve yayılma biçimini anlamak için kritiktir. Yolsuzlukla mücadele stratejileri, bu aşamaların her birinde müdahale etmeyi gerektirir, ancak kurumsallaşma aşamasında mücadele çok daha zor hale gelmektedir.

2. YOLSUZLUK KAVRAMI VE YAKLAŞIMLAR

Yolsuzluk kavramı, İngilizce karşılığı "corruption", Almanca karşılığı ise, "korruptus" kelimeleri olan yolsuzluk kavramı Latince'de kırmak, yıkmak, ihlal etmek anlamına gelen "corrumpere" kelimesinden türetilmiştir (Gedikli, 2011:170; aktaran bknz: Beşel, 2013, s.4).

Yolsuzluk kavramı; “kamu görevlilerinin kendilerine verilmiş olan yetkileri özel çıkarlarını arttırmak amacıyla görev alanları dışında ve hukuka aykırı olarak kullanmaları durumunda ortaya çıkmaktadır” (World Bank, 1997, s.8; aktaran bknz: Karluk ve Ünal, 2017, s.1). Yolsuzluk denilince akla öncelikle rüşvet, torpil, zimmete para geçirme gibi sözcükler gelse de yolsuzluk, muğlak ve çeşitli şekillerde meydana gelen bir hadisedir (Hamidov, 2016, s.4-8). Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International) ise yolsuzluk kavramını “karar alıcı tarafından şahsi çıkar ve kazancını güvenceye almak için sahip olduğu gücü ve otoriteyi istismar etmesi” biçiminde bir tanımlama getirmiştir (<https://www.transparency.org/what-is-corruption>; erişim Tarihi: 25.08.2022).

Yolsuzluk; devletin olanaklarının ve kaynaklarının kişi ve gruplar tarafından çıkar sağlamak amacıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Yolsuzluk bir ülke içerisinde özellikle bireylerin güç ve servet kazanabilmek için kamu yararına özel kazanç elde etmeleri olarak tanımlanmaktadır (Korkusuz, 2000, s. 80). Bu bağlamda yolsuzluk, birçok sosyal bilimci tarafından kullanılan ortak bir terimdir. Sosyolojiden siyaset bilimine, hukuktan kamu yönetimine kadar yolsuzluk üzerine geniş bir literatür bulunmaktadır.

Robert Klitgaard, "Controlling Corruption" adlı çalışmada, yolsuzluk, en genel anlamıyla "kamu gücünün özel çıkarlar için kötüye kullanılması" olarak tanımlar. Bu tanım hem devlet bürokrasisi hem de siyasi makamlar için geçerlidir ve yolsuzluk, kamu görevlilerinin veya politikacıların kişisel kazanç için yetkilerini kötüye kullanmaları durumunu ifade eder (Klitgaard, 1988, s.7-10).

Ekonomik açıdan yolsuzluk, "piyasada adil rekabeti bozan, kaynakların yanlış tahsisine yol açan ve ekonomik büyümeyi engelleyen her türlü yasa dışı faaliyet" olarak tanımlanır (Rose-Ackerman, 1999, s.27-35). Ali Gözel hukuki açıdan yolsuzluk tanımını şu şekilde yapmaktadır; "bir kamu görevlisinin, mevzuata aykırı olarak, görevini kötüye kullanarak haksız bir kazanç elde etmesi" olarak tanımlar (Gözel, 2012, s.40-50). Bu tanım, çeşitli yasal düzenlemelerle birlikte, yolsuzluk suçunun tanımını ortaya koymaktadır.

Yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki aktarım kanalları şu şekilde sıralanmaktadır. Bunlar;

- Beşerî sermaye,
- Politik istikrarsızlık,
- Suç,
- Yatırımlar,
- Hukuk mevzuatı ve Adalet Sistemi olarak sıralanmaktadır (Carvajal, 1999:138-153).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Yolsuzluğun matematiksel denklemini şöyle vermiştir (UNDP, 2004:2-3):

$$\text{Yolsuzluk (C)} = \text{Tekelcilik (M)} + \text{Yetki (D)} - \text{Hesap Verilebilirlik (A)};$$

Geniş halli denklem ise;

$$\text{Yolsuzluk} = (\text{Tekelci Yapı} + \text{Aşırı Yetki Verilmesi}) - (\text{Hesap Verebilme Sorumluluğu} + \text{Bütüncül Bakış} + \text{Saydamlık İlkesi})$$

Yukarıdaki denklemde; hesap verebilme sorumluluğu, bütüncül bakış ve saydamlık ilkesinin bir ülkede olmaması, bunun yanında, tekelci bir yapının olması ve karar veren mekanizma tek elde toplanması, yetkilerin bir kişiye toplanması yolsuzluğun alt yapısını meydana getirmektedir.

Monopoly (Tekelcilik- M): Kamu tasarruflarının veya piyasaların veya karar alma genişliklerinde tekelci bir güce sahip olması, yolsuzluk riskini artırabilir.

Takdir (Yetki- D): Kamu görevlilerinin veya karar vericilerin geniş bir hareket alanına sahip olması, yolsuzluğun oluşumunda önemli bir etkidir. Yetkinliğin kullanımı, yolsuzluğa çıkar sağlama yoluna gidebilir.

Hesap Verebilirlik (Hesap Verebilirlik- A): Etkili hesap verebilmenin varlığı, yolsuzluğun azaltılması en önemli faktörlerden biridir. Hesap verme riski ne kadar düşükse, yolsuzluk riski o kadar yüksek olur.

Şeffaflık Eksikliği + Yüksek Takdir Yetkisi- Hesap Verebilirliğin Dağılımı = yolsuzluk için potansiyel bir durum meydana getirir. Bir ekonomide yolsuzluk seviyesi C şu şekilde ifade edilebilir:

$$C = f(T, D, A, E, G, L)$$

Bu denklem:

- T: Şeffaflık eksikliği (Şeffaflık Eksikliği)
- D: Kurumsal ve hukuki düzenlemelerin zayıflığı (Kurumsal ve Yasal Zayıflık)
- A: Hesap Verilebilirlik Düzeyi
- E: Ekonomik Eşitsizlik
- G: Yönetim gücünün yoğunlaşması veya merkezleşmesi (Yönetişim Merkezileştirme)
- L: Liderlik ve politik irade eksikliği (Liderlik ve Siyasi İrade Eksikliği)

Bu denklemde, yer alan değişkenler artırıcı (+) veya azaltıcı (-) etkiler yapabilir.

Şeffaflık Eksikliği (T): Bilgiye erişim kısıtlandığında veya devlet işlemleri hakkında şeffaf bilgi sağlanmadığında, yolsuzluk için uygun bir ortam oluşur.

Kurumsal (Sanatsal-D): Etkin olmayan hukuk sistemi, yolsuzluk yapanın işini kolaylaştırabilmekte ve yolsuzluğun yolunu açabilirsiniz.

Hesap Doğrulanabilirlik (A): Kamu görevlilerinin performanslarının etkin bir şekilde denetlenmemesi, kayıt dışılık oranını artırır.

Ekonomik Eşitsizlik (E): Gelirlerdeki dengesizlikler yapma motivasyonunu artırabilir.

Yönetimde Güç Yoğunlaşması (G): Merkezileşmiş bir yönetim, tek bir kişi veya küçük bir grup tarafından daha kolay kontrol edilebilir ve bu durum, yolsuzluk riskini artırır.

Liderlik Eksikliği (L): Etkin liderlik ve politik iradenin eksikliği, yolsuzlukla mücadelede başarısızlığa yol açabilir.

Yolsuzluk, en genel tanımıyla, kamu veya özel sektörde bir kişinin kendisine emanet edilen gücü veya yetkiyi, kişisel çıkarları için kötüye kullanmasıdır. Bu kavram, rüşvet, irtikâp, hile, kayırmacılık ve nepotizm gibi çeşitli etik dışı uygulamaları içerir. Yolsuzluk, genel anlamda kamu gücünün özel çıkarlar için kötüye kullanılması olarak tanımlanır. Bu tanım hem kamusal hem de özel sektördeki çeşitli faaliyetleri kapsar. Yolsuzluk, rüşvet, irtikâp, ihaleye fesat karıştırma, nepotizm ve kayıt dışı ödemeler gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir (Johnston, 2005, s.10-15).

Yolsuzluk kavramını şöyle açıklamak mümkündür; “bir kamu görevini veya yetkisini, art niyetli olarak kötüye kullanarak, yasal olmayan ve gayri ahlaki iş ve eylemler sonucunda toplumda bir takım ekonomik ve sosyal sıkıntılar (maliyetler) yaratan” bir kavram olarak açıklamak mümkündür. Yolsuzluk hakkında yapılan araştırmalar yolsuzluğun ekonomik ve sosyal önemli maliyetleri olduğunu göstermektedir.

Yolsuzluk (corruption) sözcüğü günümüzde hem akademik hem de günlük yaşamda sıkça kullanılır. Dışa kapalı ve yoksul ülkelerde yolsuzluk, dışa açık ekonomilere göre daha fazladır (Olken and Pande, 2012, s.2). Aristoteles, Politika isimli eserinde toplumdaki yolsuzluklar ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “Hazineyi yolsuzluklardan koruyabilmek için, parasal işlemleri bütün toplumun (şehrin) önünde yapalım, bunlarla ilgili kayıtların suretlerini çeşitli yerlerde saklayalım.” (Karluk ve Ünal, 2017, s.4). Bu çalışmalar, yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi farklı açılardan incelemiş ve bazı durumlarda yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamıştır. Bu konudaki literatür oldukça geniş ve karmaşıktır, bu nedenle farklı teorik yaklaşımlar ve ampirik bulgular yolsuzluğun iktisadi büyümeyle ilişkisini farklı şekilde değerlendirebilmektedir.

Türkiye’de yolsuzluk, son yıllarda özellikle kamu ihaleleri ve rüşvet vakaları üzerinden gündeme gelmiştir. Türkiye’de yolsuzluğun varlığı gerçek olup, Türkiye’nin ekonomik, siyasal ve sosyal gelişmişliğin önündeki en önemli engeldir (Çelen, 2007, s.191). Yolsuzluk Algısı Endeksi (CPI), Türkiye’nin yolsuzlukla ilgili durumunu uluslararası bir perspektifte değerlendirmektedir. Her ülke için en az 3 uluslararası kurumun yürüttüğü araştırmanın bulgularına dayanarak hazırlanan 2022 Yolsuzluk Algı Endeksi; uzmanların, sivil toplum örgütlerinin ve iş dünyası temsilcilerinin kamu kesimindeki yolsuzluğa dair algılarını

yansıtmaktadır. Araştırma metodolojisine göre “0” puan en yüksek yolsuzluk algısına, “100” puan ise en düşük yolsuzluk algısına işaret etmektedir. Bu yıl, Türkiye'nin puanı belirlenirken bulguları kullanılan 9 araştırma sırasıyla; Global Insight Country Risk Ratings, Bertelsmann Foundation Transformation Index, IMD World Competitiveness Yearbook, Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index, World Justice Project Rule of Law Index, PRS International Country Risk Guide, World Economic Forum, Varieties of Democracy Project, Economist Intelligence Unit Country Ratings'dir. Yolsuzluk Algısı Endeksi (CPI), ülkelerin yolsuzluk seviyelerini ölçmek için kullanılan uluslararası bir göstergedir. Transparency International tarafından yayınlanan bu endeks, çeşitli uzman görüşlerine ve anketlere dayanarak ülkelerdeki kamu sektöründeki yolsuzluk algısını ölçer. Türkiye de bu endekste yer almakta olup, son yıllarda yolsuzluk algısında dalgalanmalar yaşamıştır.

Türkiye, 2022 Yolsuzluk Algı Endeksi'nde 180 ülke arasında 101. sırada yer almıştır. Bu sıralama, Türkiye'nin yolsuzlukla mücadelede yeterince güçlü adımlar atmadığına ve kamu sektöründe yolsuzluğun yaygın algılandığına işaret etmektedir. Endekste, Türkiye'nin puanı 36 olarak belirlenmiş, bu da yolsuzluk algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin bu endeksteeki durumu yıllar içinde dalgalanmıştır. 2013 yılında Türkiye 53. sırada yer alırken, sonraki yıllarda bu sıralama giderek kötüleşmiştir. Bu düşüş, özellikle 2010'ların ortalarından itibaren yolsuzluk iddialarının artması ve yargı bağımsızlığı ile basın özgürlüğünde yaşanan gerilemelerle ilişkilendirilmektedir (Transparency International, 2023, s.1-26).

Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında genellikle daha düşük sıralarda yer almakta ve birçok OECD ülkesinin gerisinde kalmaktadır. Örneğin, Danimarka ve Yeni Zelanda gibi ülkeler endeksin en üst sıralarında yer alırken, Türkiye bu ülkelerin oldukça gerisinde kalmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin sıralaması, Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkeleriyle daha yakın seviyelerde yer almakta olup, bu bölgelerle benzerlikler göstermektedir.

Yolsuzluk Endekslerinde Türkiye'nin Durumuna Etki Eden Faktörler şunlardır:

- 1) **Siyasi Durum:** Türkiye'de artan siyasi kutuplaşma, yolsuzlukla mücadele çabalarını zayıflatmış ve şeffaflık konusunda gerilemelere yol açmıştır.
- 2) **Ekonomik Faktörler:** Ekonomik krizler, işsizlik ve enflasyon gibi ekonomik sıkıntılar, yolsuzluk algısını artırıcı faktörler olmuştur.
- 3) **Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Bağımsızlığı:** Yargının bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü konusundaki endişeler, Türkiye'nin endeksteeki kötü performansında önemli bir rol oynamıştır.

Türkiye'de yolsuzluk, tarihsel ve sosyo-ekonomik faktörlerin etkisiyle gelişim göstermiştir. Bu süreç, belirli dönemlerde artış gösterirken, bazen de hükümetlerin reform çabalarıyla kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Türkiye'deki yolsuzluk, tarihsel olarak devletin zayıflığı, ekonomik kalkınma süreçleri ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörlerle şekillenmiştir. Her ne kadar dönemsel olarak yolsuzlukla mücadele için reformlar yapılmış olsa da yolsuzluğun yayılmasını önlemek zor olmuştur ve bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Tablo 1: Türkiye Yolsuzluk Algılama Endeksi (2001-2023)

Yıl	TÜFE Puanı (10 üzerinden)	TÜFE Puanı (100 üzerinden)
2001	3,6	-
2002	3,2	-
2003	3,1	-
2004	3,2	-
2005	4,2	-
2006	3,8	-
2007	4,1	-
2008	4,6	-
2009	4,4	-
2010	4,4	-
2011	4,2	-
2012	-	49
2013	-	50
2014	-	45
2015	-	42
2016	-	41
2017	-	40
2018	-	41
2019	-	39
2020	-	40
2021	-	38
2022	-	36
2023	-	34

Kaynak: Transparency International. (2023). Corruption Perceptions Index 2023. Transparency International, s. 2-4.

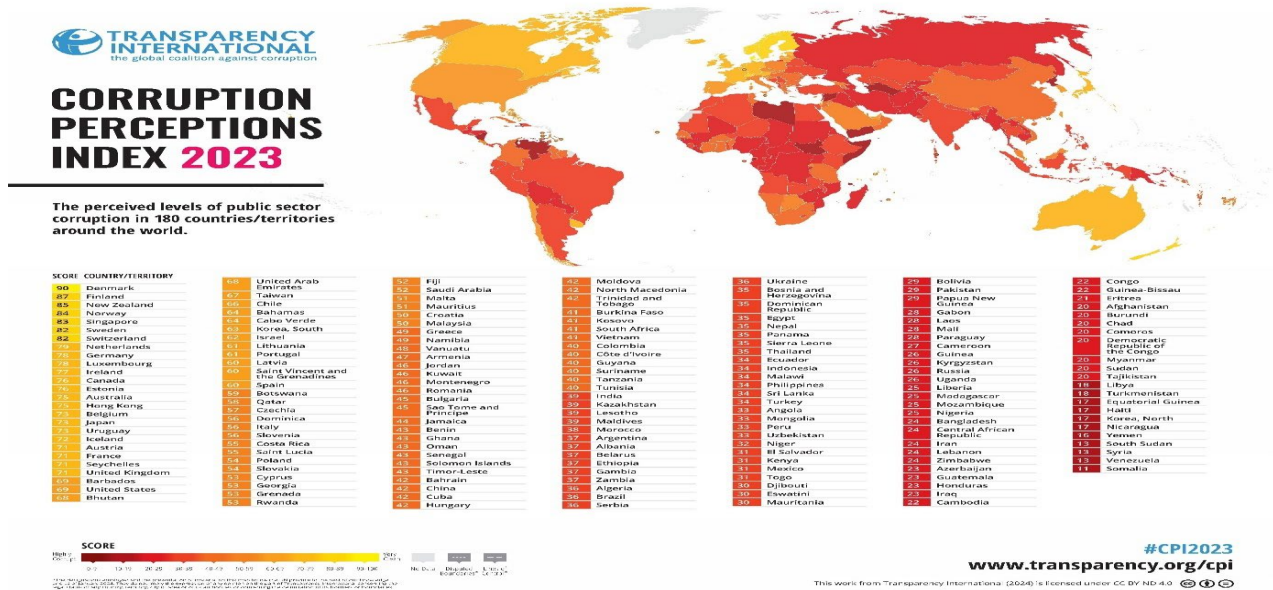
Ankara Ticaret Odası (2000) tarafından yapılan “Kaçak Türkiye” adlı çalışma, yolsuzlukların varlığını teyit etmektedir. Çalışmaya göre;

“- Türkiye’de her beş kişiden biri gecekonduda oturmaktadır. Diğer bir deyişle, gasp edilmiş devlet arazisi üzerine ikametini bina etmiştir.

- 150 bin aile kaçak elektrik kullanırken, Türkiye genelinde kaçak elektrik kullanım oranı %23,5'dir.
- Yatırıma ayrılan her üç liranın bir lirası rüşvet ve yolsuzluğa gitmektedir.
- Bugüne kadar yarım kalmış yatırımlara 130 milyar dolar para harcanmıştır. Bunların bitmesi için 335 milyar dolar gerekmektedir.” (Cengiz, 2009:4).

“Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Yolsuzluk ve Yolsuzlukla Mücadele Türkiye Değerlendirme Raporu’na göre, Yolsuzluk ve Yolsuzlukla Mücadele Türkiye anketine katılanların %82’si Türkiye’de yolsuzluk olduğuna, %18’i yolsuzluk olmadığına inanmaktadır. Toplumun %16’sı yolsuzluğa karşı duyarlı iken, %58 duyarlılık göstermemekte, %26 ise belirsizlik içindedir. Rapor’a göre “Türkiye’nin en acil çözümlenmesi gereken sorunu nedir?” sorusuna katılımcıların %59’u Türkiye’nin en büyük sorununu ‘işsizlik,’ %44’ü ‘yolsuzluk’ %7’si ‘çevre kirliliği’ olarak değerlendirmiştir. TESEV’e göre yolsuzluğu Türkiye’nin en önemli sorunu olarak görenlerde önemli bir artış olmuştur.” (Karluk & Ünal, 2017, s.9).

Tablo 2: Dünyada Yolsuzluk Endeksi (2023)

ve sistemselsel yolsuzlukla boğuşuyor. Orta Doğu ve Kuzey Afrika, devam eden siyasi yolsuzluk ve çatışma mücadelelerini yansıtarak çok az iyileşme gösteriyor ve Asya Pasifik uzun vadeli durgunluk gösteriyor, ancak tarihsel olarak zirvede olan bazı ülkeler geriliyor. Son olarak, yargı bağımsızlığının eksikliği ve hukukun üstünlüğünün kaybedilmesi Amerika'da yaygın bir dokunulmazlığa olanak sağlıyor (<https://www.transparency.org/en/cpi/2023>; erişim tarihi: 05.04.2024). Endeksler üzerinden yolsuzluk konusunda bir açıklama yapmak gerekirse;

Durgunluk veya Azalma: Birçok ülke, yolsuzlukla mücadele stratejilerini güçlendirerek ve şeffaflık ile hesap verebilirlik ilkelerini benimseyerek yolsuzlukla mücadelede bazı olumlu sonuçlar elde etmeye başlamıştır. Uluslararası raporlar ve endeksler, özellikle gelişmiş ülkelerde ve bazı gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk oranlarında düşüşler göstermektedir.

Artan Şeffaflık: Yolsuzlukla mücadele kapsamında yapılan reformlar ve şeffaflık önlemleri, bazı bölgelerde yolsuzluk seviyelerinin azalmasına yardımcı olmuştur. Örneğin, Kuzey Avrupa ülkeleri, düşük yolsuzluk oranları ile öne çıkmaktadır.

Düşüş Belirtileri: Uluslararası Yolsuzluk Endeksi (CPI) gibi göstergeler, bazı ülkelerde yolsuzlukla mücadelede olumlu gelişmelere işaret etmektedir. Ancak, bu düşüşlerin sürdürülebilir olup olmadığı konusunda dikkatli bir değerlendirme gereklidir.

Yolsuzluğun Kıtasal (Bölgesel) Analizlerle İncelediğimizde:

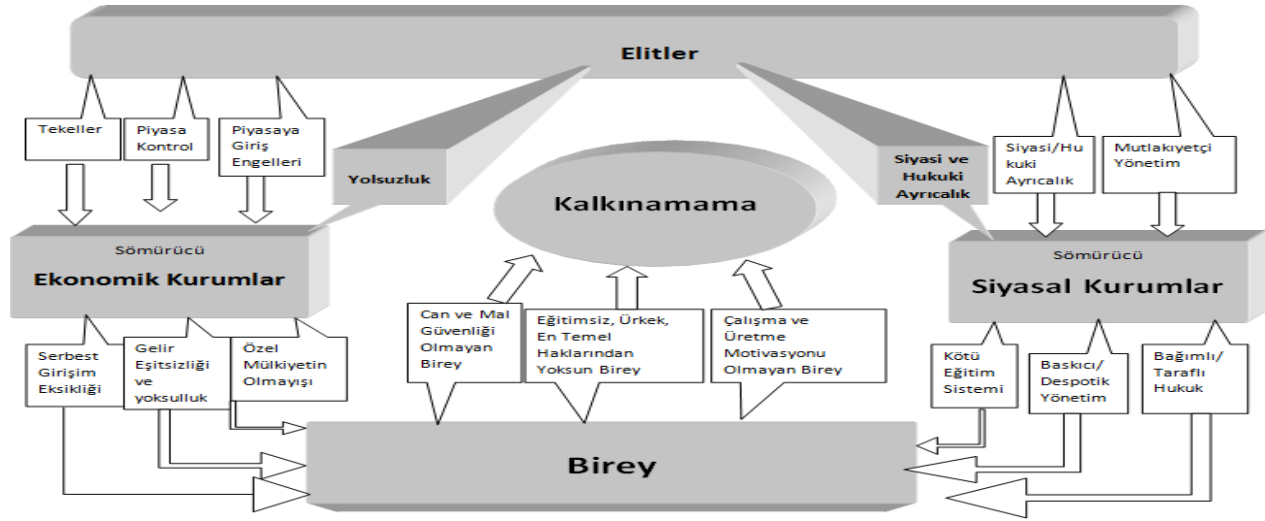
Afrika: Afrika'da yolsuzlukla mücadeleye yönelik birçok girişim bulunmakla birlikte, yolsuzluk hala büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Yolsuzluk oranlarının yüksek olduğu ülkelerde bazı iyileşmeler gözlemlense de genellikle bölgesel bazda ciddi sorunlar devam etmektedir. Yolsuzluk karşıtı politikaların etkinliği, ülke bazında farklılık göstermektedir.

Asya: Asya'da da yolsuzlukla mücadele çabaları varyasyon göstermektedir. Güneydoğu Asya'da bazı ülkelerde yolsuzlukla mücadelede önemli ilerlemeler kaydedilirken, bazı ülkelerde yolsuzluk oranları yüksek kalmaya devam etmektedir. Örneğin, Singapur gibi ülkelerde yolsuzluk oranları düşüken, diğer ülkelerde hala ciddi sorunlar bulunmaktadır.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika: Bu bölgede yolsuzlukla mücadele genellikle karmaşık siyasi ve sosyal dinamiklerle ilişkilidir. Bazı ülkelerde yolsuzlukla mücadelede ilerleme kaydedilse de bölgesel çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık yolsuzluk sorununu zorlaştırmaktadır.

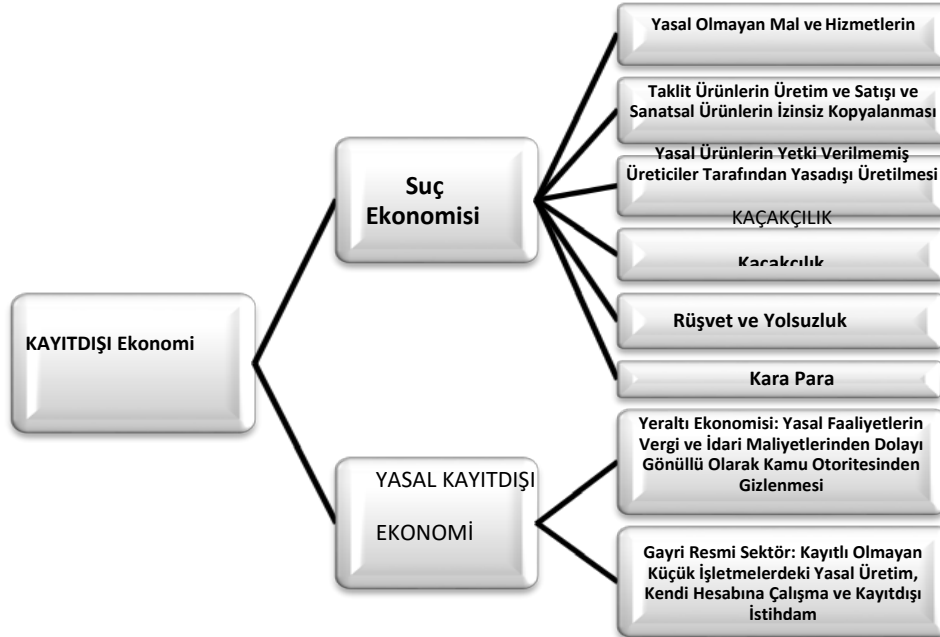
Kuzey Amerika ve Avrupa: Bu bölgelerde yolsuzluk oranları genellikle düşüktür ve birçok ülke yolsuzlukla mücadelede etkili stratejiler geliştirmiştir. Ancak, bu bölgelerde de bazı olumsuz eğilimler ve küçük ölçekli yolsuzluk vakaları yaşanabilmektedir.

Şekil 1: Sömürücü Kurum (Yolsuzluk) ve Ekonomik Yapının İşleyişi

Kaynak: Eray ÖZTÜRK, 2017:27'deki şekilden alınmıştır. Acemoğlu ve Robinson (2014), "Ulusların Düşüşü" adlı eserinden yararlanılmıştır. Sömürü sisteminin işleyişini şekillendirmiştir. Ayrıca bkz: Aksu, 2021:29'daki şekilden alınmıştır.

Şekil 2: Kayıtdışı Ekonomi ve Yolsuzluk Süreci

Kaynak: Prokhorov, 2001:13'deki şekilden alınmıştır. Ayrıca bkz: Güler ve Toparlak, 2018:211'deki şekilden alınmıştır.

Yolsuzluk olgusu, suç ekonomisi içinde yer alan insanlık tarihi sürecinde tartışıla gelen önemli bir toplumsal, hukuksal ve ekonomisel sorundur. Yolsuzluk, genel olarak kamusal yetkinin özel çıkarlar için

kötüye kullanılması olarak tanımlanır. Bu kavram, devlet görevlilerinin, politikacıların, iş insanlarının ve diğer yetkililerin, kendilerine emanet edilen güç ve yetkileri, kişisel veya belirli grupların çıkarları doğrultusunda kullanmalarını ifade eder. Yolsuzluk, ekonomik, sosyal ve politik yapıları zayıflatan, toplumsal güveni erozyona uğratan ve kalkınma süreçlerini engelleyen ciddi bir sorundur.

“Türkiye'deki yolsuzluk konusundaki en kapsamlı anket çalışması, Dünya Bankasının katkılarıyla gerçekleştirilen "İyi Yönetişim ve Yolsuzlukla Mücadele Teknik Yardımı" programı çerçevesinde yapılmıştır. Hükümetin iyi yönetim ve yolsuzlukla mücadele projesi için Kasım 2000'de Hazine Müsteşarlığı, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Maliye Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığından üyelerin katılımıyla bir yönlendirici komite kurulmuştur. Ocak 2001'de devletin altı aşamalı yolsuzlukla mücadele stratejisi üzerinde çalışmak üzere bir çalışma grubu kurulmuştur. Bu aşamalar: i) Türkiye'deki yolsuzluğun analizi: yolsuzluğun temel kaynakları; tanımlar, sebepler, güdüler, ii) Yolsuzlukla mücadelede uluslararası deneyimler, iii) Yolsuzluğa açık alanlarda teşhise yönelik anketler (hanehalkı, iş dünyası ve bürokrasi), iv) Anket sonuçlarının incelenmesi, önceliklere ve reform isteyen alanlara ışık tutulması, v) Yolsuzlukla mücadele teknikleri, strateji geliştirme ve eylem planı ile ilgili 12 birimlere teknik destek vi) Yolsuzlukla mücadele stratejisi hakkında halkı bilgilendirmek ve yolsuzluk mücadelesine sivil toplumun katılımını sağlamak.” (Bayar, 2007, s.11-12).

2.1. Yolsuzluk Türleri

Yolsuzluk kavramı ve bu kavramla ilişkili diğer tanımlamalar, akademik ve hukuki literatürde çeşitli şekillerde ele alınır. Yolsuzluk, genel olarak kamusal gücün özel çıkarlar için kötüye kullanılması olarak tanımlanırken, bu kavramla ilişkili birçok alt terim ve süreçler bulunmaktadır. Yolsuzluk kavramı ve onunla ilgili alt terimlerin tanımlamalarını ve açıklamalarını, akademik kaynaklar ve uluslararası raporlar doğrultusunda açıklamak gerekir. Yolsuzluk farklı biçimlerde ortaya çıkabilir, aşağıda, yolsuzluk kavramıyla ilgili diğer tanımlamaları ve açıklamaları kaynakça ve dipnotlarla detaylandırmak gerekirse;

Rüşvet (Bribery): Rüşvet, bir kişinin bir işi yapması veya yapmaması karşılığında, bir işin görülmesi veya görülmemesi durumunda yetkili birine para, mal veya hizmet sunmasıdır. Bu tür bir yolsuzluk, kamu görevlileri, politikacılar, iş insanları gibi çeşitli aktörler arasında gerçekleşebilmektedir (Rose-Ackerman, 1999, s.91-93).

İrtikap (Embezzlement): Kamu görevlisinin görevini kötüye kullanarak kendisi için menfaat sağlamasıdır. İrtikap, bir kamu görevlisinin, kendisine emanet edilen mal veya parayı kişisel çıkarları doğrultusunda kullanmasıdır. Bu, devlet kaynaklarının kişisel amaçlarla kötüye kullanılması olarak da tanımlanabilmektedir (Klitgaard, 1988, s.42-44).

İhaleye fesat karıştırma (Bid Rigging): Kamu ihalelerinde yetkililerin veya katılımcıların, süreci adil olmayan bir şekilde etkileyerek belirli kişi veya gruplara avantaj sağlamasıdır. İhaleye fesat karıştırma, kamu ihalelerinde yetkililerin veya katılımcıların süreci adil olmayan bir şekilde etkileyerek belirli kişi veya gruplara avantaj sağlamasıdır. Bu tür yolsuzluk, kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına yol açar (OECD, 2012, s.5-7).

Kayıt dışı ödemeler (Off-the-Books Payments): Resmî belgelerde yer almayan ve yetkililere yapılan gizli ödemeler. Kayıt dışı ödemeler, genellikle yolsuzluk faaliyetlerini gizlemek için kullanılır ve yasal olmayan gelirlerin elde edilmesi anlamına gelir (Tanzi, 1998, s.574-576).

Nepotizm ve Kronizm: Kamu görevlilerinin, yetkin olmayan akraba veya arkadaşlarına ayrıcalık sağlaması. Nepotizm, kamu görevlilerinin, yakın akrabalarını veya arkadaşlarını liyakat esasına dayanmaksızın kayırmasıdır. Bu tür kayırmacılık, kamu hizmetlerinde etkinlik ve adaleti zedeler (Gould ve Amaro-Reyes, 1983, s.21-23).

Yolsuzluk amacıyla yapılan yasa dışı lobicilik: Bir işin yapılması veya yapılmaması için yasadışı yollarla yetkililere baskı yapılması. Yolsuzluk, iktisadi büyümeyi olumsuz etkileyen, gelir dağılımını bozucu ve toplumsal güveni zedeleyen bir olgudur. Ayrıca, yolsuzluk, kamu hizmetlerinin kalitesini düşürerek vatandaşların devlete olan güvenini azaltır (Mauro, 1995, s.701-703).

2.2. Yolsuzluğun Nedenleri

Yolsuzluğun nedenleri, çeşitli sosyal, ekonomik, politik ve kurumsal faktörlere dayanmaktadır. Bu nedenler, yolsuzluğun yaygınlaşmasını ve sürekliliğini sağlayan dinamikleri anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Yolsuzluk, genellikle kurumsal zayıflıklar, düşük maaşlar, şeffaflık eksikliği, hesap verebilirliğin olmaması ve güçlü bir sivil toplumun bulunmaması gibi faktörlerden kaynaklanır. Kurumların zayıf olması, yolsuzluk faaliyetlerinin kolaylaşmasına neden olabilir (Rose-Ackerman, 1999, s.33-38). Yolsuzluğun ortaya çıkmasında bir dizi faktör etkili olabilmektedir.

Zayıf kurumsal yapılar: Yetersiz denetim ve hesap verme mekanizmaları, yolsuzluk için uygun bir ortam yaratır. Kurumsal zayıflıklar, yolsuzluğun en temel nedenlerinden biridir. Zayıf denetim mekanizmaları, yetersiz hukuk sistemi ve hesap verebilirlik eksikliği, yolsuzluğun kolayca kök salmasına yol açmaktadır. Etkin olmayan kurumlar, yolsuzlukla mücadelede başarısız olur ve yolsuzluk kültürünün yaygınlaşmasına olanak tanımaktadır (Rose-Ackerman, 1999, s.33-36).

Düşük maaşlar: Kamu görevlilerinin düşük maaşlarla çalıştırılması, onları yolsuzluğa iten önemli bir faktördür. Maaşların yetersiz olması, kamu görevlilerinin yaşam standartlarını korumak veya artırmak için yasadışı yollara başvurmalarına neden olabilir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir sorundur (Van Rijckeghem ve Weder, 2001, s.307-311).

Şeffaflık eksikliği: Karar alma süreçlerinin kapalı olması ve bilgiye erişim zorlukları, yolsuzluğun artmasına yol açar. Şeffaflık eksikliği, yolsuzluğun gelişmesine uygun bir zemin hazırlar. Kamu ihaleleri, bütçe harcamaları ve karar alma süreçlerinde şeffaflığın olmaması, yolsuzluğun gizlenmesine ve yayılmasına neden olur. Bilgiye erişimin kısıtlı olması, vatandaşların ve denetleyici organların yolsuzlukla mücadeledeki etkisini azaltır (Kaufmann & Bellver, 2005, s.8-11).

Güçlü bir sivil toplumun olmaması: Toplumda yolsuzluğa karşı mücadele bilincinin ve sivil toplum örgütlerinin zayıf olması.

Hesap Verebilirlik Eksikliği: Hesap verebilirlik, kamu görevlilerinin eylemlerinden dolayı sorumlu tutulması anlamına gelir. Hesap verebilirlik eksikliği, yolsuzlukla mücadelede ciddi bir engel oluşturur.

Kamu görevlilerinin yaptıklarından dolayı cezalandırılmaması, yolsuzluk eylemlerinin artmasına yol açar (Bovens, 2007, s.447-449).

Siyasi İstikrarsızlık ve Güçlü Bir Sivil Toplumun Olmaması: Siyasi istikrarsızlık, yolsuzluğun artmasına katkıda bulunan bir diğer faktördür. Güçlü bir sivil toplumun olmaması, yolsuzluğa karşı halkın direnç göstermesini zorlaştırır. Sivil toplum örgütleri ve bağımsız medya, yolsuzluğun ortaya çıkarılmasında ve kamuoyu oluşturulmasında kritik rol oynar (Treisman, 2007, s.220-222).

Yetersiz Yasal Düzenlemeler: Yasal düzenlemelerin yetersizliği, yolsuzluğun yaygınlaşmasının bir diğer nedenidir. Eğer yasal düzenlemeler zayıfsa veya uygulanmıyorsa, yolsuzluk yapanlar cezalandırılmadan faaliyetlerine devam edebilirler. Etkili yasal düzenlemeler ve yaptırımlar, yolsuzlukla mücadelede önemli bir araçtır (Tanzi, 1998, s.566-568).

2.3. Yolsuzluğun Sonuçları

Yolsuzluk, ekonomik kalkınmayı yavaşlatır, toplumsal güveni zedeler, gelir dağılımında adaletsizlik yaratır ve demokratik süreçleri zayıflatır. Ayrıca demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerler üzerinde de olumsuz etkiler yaratır. Yolsuzluk, kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına ve kamu hizmetlerinin kalitesinin düşmesine yol açar (Mauro, 1995, s.681-712). Yolsuzluk, toplumlar üzerinde bir dizi olumsuz etki yaratır:

Ekonomik Kalkınmanın Yavaşlaması: Yolsuzluk, kaynakların verimsiz kullanımı ve yatırım ortamının bozulmasına neden olur. Yolsuzluk, iktisadi büyümeyi ve kalkınmayı olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Kamu kaynaklarının verimsiz kullanımı, yatırımların azalmasına, üretkenliğin düşmesine ve genel olarak ekonomik verimliliğin azalmasına yol açar. Ayrıca, yolsuzluk nedeniyle devlet gelirleri azalır ve kamu hizmetlerinin kalitesi düşer (Mauro, 1995, s.683-685).

Toplumsal Güvenin Zedelenmesi: Yolsuzluk, devlet kurumlarına ve yöneticilere olan güveni azaltır. Ayrıca yolsuzluğun yaygın olduğu bir toplumda, vatandaşlar hükümetin adaletli ve tarafsız kararlar alacağına olan inançlarını kaybederler. Bu durum, toplumsal huzursuzluğun artmasına ve sosyal sermayenin zayıflamasına neden olur (Rothstein & Uslaner, 2005, s.45-46).

Gelir Dağılımında Adaletsizlik: Yolsuzluk, gelir dağılımında adaletsizliğe yol açar. Yolsuzluk, zenginlerin daha zengin, yoksulların ise daha yoksul hale gelmesine yol açabilmektedir. Yolsuzluğun yaygın olduğu ülkelerde, kaynaklar genellikle zenginler ve elitler lehine dağıtılırken, yoksullar bu süreçten olumsuz etkilenir. Bu durum, toplumsal eşitsizliği artırır ve sosyal adaleti zedelemektedir (Gupta, Davoodi & Alonso-Terme, 2002, s.26-28).

Demokratik Süreçlerin Zayıflaması: Yolsuzluk, adil seçimlerin yapılmasını engelleyebilir ve hukukun üstünlüğünü zayıflatabilir. Yolsuzluk, demokratik kurumların zayıflamasına ve seçim süreçlerinin adil olmayan bir şekilde etkilenmesine neden olabilir. Rüşvet, hile ve diğer yolsuzluk türleri, demokratik süreçlerin manipüle edilmesine yol açar ve halkın demokratik katılımını engeller (Seligson, 2002, s.410-412).

Kamu Hizmetlerinin Kalitesinin Düşmesi: Yolsuzluk, kamu hizmetlerinin kalitesini ciddi şekilde olumsuz etkiler. Kaynakların yolsuzlukla israf edilmesi, eğitim, sağlık ve altyapı gibi temel kamu hizmetlerinin sunumunda aksamalara yol açar. Bu durum, vatandaşların yaşam kalitesini düşürür ve toplumun genel refahını olumsuz etkiler (Tanzi & Davoodi, 1997, s.14-16).

2. 4. Yolsuzlukla Mücadele Yolları

Yolsuzlukla mücadelede yasal reformlar, şeffaflık artırıcı önlemler, hesap verebilirliğin güçlendirilmesi ve sivil toplumun rolü önemlidir. Yasal çerçevelerin güçlendirilmesi, denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi ve bilgiye erişimin kolaylaştırılması, yolsuzlukla mücadelede kritik rol oynar (Klitgaard, 1988, s.67-72). Yolsuzlukla mücadelede stratejik politikaların belirlenmesi ve bu stratejilerin nasıl uygulanabileceğine dair genel bir yöntem ve devlet politikasını gerekli kılar. Yolsuzlukla mücadele, güçlü kurumsal yapılara, şeffaflığa, hesap verebilirliğe ve sivil toplumun güçlendirilmesine dayanır. Başlıca mücadele yöntemleri:

Yasal Reformlar: Yolsuzluğu önlemek için yasaların güçlendirilmesi ve uygulanmasının sağlanması gerekir. Yolsuzlukla mücadelede etkili yasal çerçeveler oluşturmak kritik öneme sahiptir. Bu reformlar, yolsuzluğun suç olarak tanımlanması, yolsuzluk suçlarına yönelik caydırıcı cezaların belirlenmesi ve bu suçların etkin bir şekilde soruşturulup kovuşturulmasını sağlayan düzenlemeleri içerir. Yasal reformlar ayrıca, ihbarcıları koruma yasalarını ve yolsuzlukla mücadelede görev alan kurumların bağımsızlığını da kapsamalıdır (Klitgaard, 1988:77-80).

Şeffaflık Artırıcı Önlemler: Kamu ihaleleri ve harcamalarının şeffaf bir şekilde yürütülmesi, bilgiye erişimin kolaylaştırılması önemlidir. Şeffaflık, yolsuzlukla mücadelede temel bir ilkedir. Kamu ihaleleri, bütçe harcamaları ve kamu karar alma süreçlerinde şeffaflık sağlanması, yolsuzluk riskini azaltır. Şeffaflık artırıcı önlemler, devletin mali işlemlerinin, kamu harcamalarının ve politikalarının halk tarafından izlenebilir hale getirilmesini içerir. Ayrıca, bilgiye erişim haklarının güçlendirilmesi, vatandaşların ve medyanın hükümet faaliyetlerini denetleyebilmesine olanak tanır (Kaufmann & Bellver, 2005, s.13-16).

Hesap Verme Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Denetim kurumlarının bağımsızlığının ve etkinliğinin artırılması gerekir. Hesap verebilirlik, kamu görevlilerinin ve politikacıların eylemlerinden dolayı sorumlu tutulabilmesi anlamına gelir. Bu mekanizmaların güçlendirilmesi, yolsuzlukla mücadelede önemli bir adımdır. Bağımsız denetim kurumlarının kurulması, devletin mali işlemlerinin düzenli olarak denetlenmesi ve yolsuzlukla ilgili davaların etkin bir şekilde takip edilmesi, hesap verebilirlik mekanizmalarının temel unsurlarıdır (Bovens, 2007, s.450-452).

Sivil Toplumun Güçlendirilmesi ve Medyanın Rolü: Sivil toplum kuruluşlarının yolsuzlukla mücadelede rolünün artırılması ve toplumsal bilinçlendirme kampanyaları. Güçlü bir sivil toplum ve bağımsız medya, yolsuzlukla mücadelede önemli rol oynar. Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), yolsuzluğun ortaya çıkarılmasında, farkındalık yaratılmasında ve hükümet üzerinde baskı kurulmasında etkilidir. Bağımsız medya ise, yolsuzluk olaylarını araştırarak ve halka duyurarak yolsuzlukla mücadelede kritik bir işlev görür. Bu aktörler, yolsuzluğun kamuoyu tarafından bilinmesini ve tartışılmasını sağlar, böylece hükümet üzerinde reform yapma baskısı oluşturur (Grimes, 2013, s.380-382).

Uluslararası İş birliği: Yolsuzluk, ulusal sınırları aşan bir sorun olduğundan, uluslararası iş birliği bu mücadelenin önemli bir parçasıdır. Ülkeler arasında bilgi paylaşımı, mali suçların takibi, uluslararası yolsuzluk davalarında iş birliği ve kara para aklama ile mücadele gibi alanlarda uluslararası iş birliği gereklidir. Bu iş birliği, yolsuzluk suçlarının sınır ötesi doğasını engellemek için gereklidir (Rose-Ackerman ve Palifka, 2016, s.270-275).

3. AMPİRİK İLİŞKİ VE LİTERATÜR TARAMASI

Yolsuzluk ile iktisadi büyüme ilişkisini baz alan ampirik analiz, genellikle ekonomik, sosyal ve politik davranışlarının incelenmesini içerir. Ampirik analizler, geniş veri setlerini kullanarak hipotezleri test etme, bulguları ve sonuçları ortaya koyma, bu sonuçlar üzerinden analizler yapma sürecidir. Robert Barro (1991:407-443) çalışması ve Paolo Mauro'nun (1995:681-712), yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar, bu konuda yapılan ilk çalışmalardandır. Mauro (1995) çalışmasında, yolsuzluğun yatırımlar üzerinde azaltıcı etki yapmak suretiyle iktisadi büyümeyi yavaşlattığı sonucuna erişmiştir. Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun neden yüksek olduğunu ve bu ülkelerin geri kalmasında yatırımların düşük seviyelerde seyretmesinde yolsuzluğun çok önemli bir etken olduğunu analiz etmek mümkündür.

Akademik literatürde yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok ekonometrik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar **3 sonuca bağlı olarak olumsuz, olumlu ve karmaşık (çelişkili)** ampirik çalışma ve sonuçlara ulaşılmıştır. Aşağıda, bu ilişkileri analiz eden ulusal ve uluslararası kaynaklar mevcuttur.

3. 1. Yolsuzluğun İktisadi büyümeyi Olumsuz Etkilediğini Tespit Eden Çalışmalar

Birçok çalışma, yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin negatif (olumsuz) olduğunu ortaya koyan ve kötümser bir şekilde etkilediğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, yolsuzluğun kaynakların verimsiz kullanımına yol açtığını, yatırımları azalttığını ve ekonomik etkinliği düşürdüğünü öne sürmektedir. Olumsuz etki; “yolsuzluk, maliyetleri ve belirsizliği arttırdığı için ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir” şeklinde açıklanmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları ise; Paolo Mauro (1995), Nathaniel Leff (1964), Klitgaard (1988), Shleifer ve Vishny (1993), Mc Mullan (1961), Krueger (1974), Myrdal (1968), Susan Rose-Ackerman (1997), Campos, Lien ve Pradhan (1999), Alberto Ades & Rafael Di Tella (1999), Daniel Kaufmann & Shang-Jin Wei (1999), Kaufmann, Kraay & Zoido-Lobaton (1999), Vito Tanzi & Hamid Davoodi (2000), Shang-Jin Wei (2000), Treisman (2000), Pak Hung Mo (2001), Aidt (2009), Blackburn, Bose & Haque (2010), Méon & Weill (2010), Dzhumashev (2014), Lui & Ehrlich (1999).

3.2. Yolsuzluğun İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisinin Anlamsız (Karmaşık) Olduğunu Tespit Eden Çalışmalar

Bazı çalışmalar, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu ve bağlama bağlı olarak değişebileceğini öne sürmektedir. Bu çalışmalar, yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki karmaşık ilişkiyi belirli bağlamlarda ve şartlarda incelemektedir. Yolsuzluğun her zaman büyümeye pozitif katkıda bulunduğu söylenemez; ancak bu çalışmalar, belirli durumlarda böyle bir ilişkinin var olabileceğini göstermektedir. Yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir nedensellik ilişkisi bulan başka önemli

yabancı kaynaklar da bulunmaktadır. Aşağıda bu konuda öne çıkan birkaç çalışmayı daha bulabilirsiniz: Egger & Winner (2005:932-952), Acemoglu & Verdier (2000:194-211), Hines (1995), Campos, Lien & Pradhan (1999:1059-1067), Bardhan (1997:1320-1346), Shleifer & Vishny (1993:599-617).

3. 3. Yolsuzluğun İktisadi Büyüme Üzerinde Pozitif Etki Ettiğini Öne Süren Çalışmalar

Çok az sayıda çalışma, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olabileceğini öne sürmektedir. Bu çalışmalar genellikle yolsuzluğun bürokratik engelleri aşarak kısa vadede ekonomik faaliyetleri teşvik edebileceğini savunmaktadır. Bu kaynaklar, yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi belirli koşullar altında incelemiş ve bu konuda çeşitli teorik ve ampirik bulgular sunmuştur. Pozitif etkiyi savunan yaklaşım literatürde “Etkin Yağlama Hipotezi” olarak adlandırmışlardır. Pozitif etki ise; “ülkelerdeki gelişmemiş düzenleme ve denetlemeler bürokrasiyi azaltırken, üretim maliyetlerini de azaltmaktadır ve bu durum özellikle yatırımları arttırmakta dolayısıyla iktisadi büyümeyi artırmaktadır” şeklinde açıklanmaktadır. Her bir çalışma, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki etkisini farklı bağlamlarda değerlendirerek, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki karmaşık etkilerini anlamaya katkıda bulunmuştur. Yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki pozitif nedenselliği inceleyen ve destekleyen birçok ampirik çalışma mevcuttur: Nathaniel H. Leff (1964:8-14), Samuel Huntington (1968), Paolo Mauro (1995:681-712), Leys (1965), Nye (1967), Acemoglu & Verdier (1998), Rock & Bonnet (2004:999-1017), Méon & Sekkat (2005:69-97), Swaleheen & Stansel (2007), Lui (1985:760-781), La Porta vd. (1999), La Palombara (1994), Beck & Maher (1986:1-5), Svensson (2005:19-42).

3.4. Türkiye'de Yapılan Yolsuzluk ile İktisadi Büyüme İlişkisini Ele Alan Ampirik Çalışmalar

297

Türkiye'de yapılan yolsuzluk ile iktisadi büyüme ilişkisini ele alan ve ampirik analizler ortaya koyan literatürde birçok araştırmacı ve akademisyenler mevcuttur. Genellikle ekonomi, siyaset bilimi, hukuk ve kamu yönetimi alanlarında faaliyet göstermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini, kurumsal zayıflıkları ve yolsuzlukla mücadele politikalarını analiz etmişlerdir. Bu çalışmalarda, Türkiye'de yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine anlamak için önemli kaynaklar sunmaktadır. Her biri, farklı metodolojik yaklaşımlar ve teorik perspektifler kullanarak bu konuyu ele almıştır. Türkiye özelinde yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalar genellikle yolsuzluğun büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamaktadır. Ancak, Türkiye'de yapılan bazı çalışmalarda, bürokrasinin yoğun olduğu dönemlerde yolsuzluğun büyümeyi teşvik edici etkileri üzerine de spekülasyonlar yapılmıştır. Bununla birlikte, genel olarak olumsuz ilişki bulguları ön plandadır.

Bu çalışmalarda sunulan analizler, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini çeşitli açılardan ele alarak literatürde önemli katkılar sunmaktadır. Her bir çalışmanın detaylı incelenmesi, yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine anlamak için faydalı olacaktır. Bu çalışmalar, yolsuzluk ile iktisadi büyüme arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamaya yönelik önemli katkılar sunmaktadır. Her biri, yolsuzluğun ekonomik kalkınma ve büyüme üzerindeki etkilerini farklı açılardan incelemekte ve literatüre zengin bir perspektif kazandırmaktadır. Bu kaynaklar, yolsuzluk üzerine yapılacak daha derinlemesine çalışmalar için önemli referans noktalarıdır.

Genel olarak, literatürdeki çoğu çalışma yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir. Örneğin, Akçay (2002), Karagöz ve Karagöz (2010), Uğur & Dasgupta (2011), Beşel & Savaşan (2014), Karluk & Ünal (2017). Ancak, yolsuzluğun etkisinin ülkenin kurumsal yapısı, ekonomik koşulları ve yönetim kalitesi gibi faktörlere bağlı olarak değişebileceği de vurgulanmaktadır. Ayrıca, yolsuzluğun kısa vadede bazı bağlamlarda olumlu etkileri olabilse de uzun vadede genellikle iktisadi büyümeyi yavaşlattığı kabul edilmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, yolsuzlukla mücadele politikalarının iktisadi büyümeyi teşvik etmek için kritik olduğu sonucuna varılabilir. Etkili yolsuzlukla mücadele stratejileri, şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesini içermelidir. Ayrıca, kurumsal reformlar ve iyi yönetim uygulamaları, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir rol oynayabilir.

Aşağıdaki grafik, iktisadi büyüme oranı (Economic Growth Rate) ile diğer ekonomik değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini görselleştirmektedir. Grafikte bağımlı değişken, iktisadi büyüme oranı (Economic Growth Rate) olarak belirlenmiş, bağımsız değişkenler ise aşağıdaki şekilde gruplanmıştır:

Doğrudan Etkiler:

- GSMH (Gross National Product)
- Kamu Harcamaları (Public Spending)
- Yatırım Miktarı (Investment Amount)
- Toplam Faktör Verimliliği (Total Factor Productivity)
- Yolsuzluk Seviyesi (Corruption Level)
- Yolsuzluk Yüzdesi (Corruption Percentage)
- Kayıtdışı Ekonomi Miktarı (Shadow Economy Amount)
- İllegal Para Miktarı (Illegal Money Amount)

298

Dolaylı Etkiler:

- Yolsuzluk seviyesi, kayıtdışı ekonomi miktarını artırırken aynı zamanda kamu harcamalarını etkileyebilir.
- İllegal para miktarı, kayıtdışı ekonomi miktarını artırarak ekonomik büyümeye dolaylı yoldan etki edebilir.
- Yatırım miktarındaki değişiklikler, toplam faktör verimliliği üzerinden büyümeyi etkileyebilir.

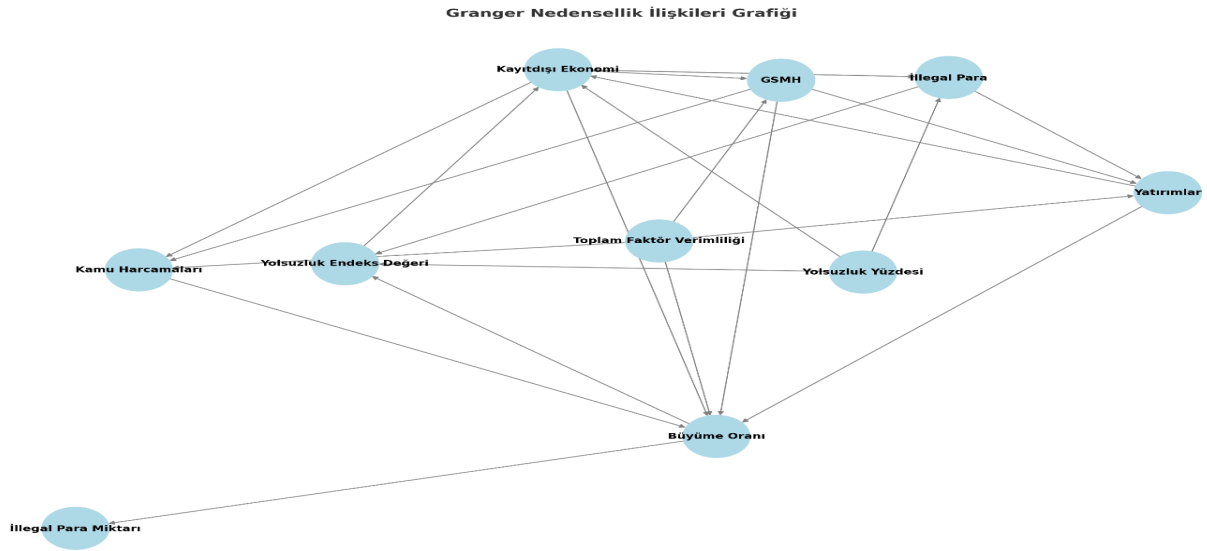
Bu nedensellik şekli, değişkenler arasındaki karmaşık ilişkileri açıklamak ve büyümeye yönelik politika önerilerinde bulunmak için kullanılabilir.

Aşağıdaki şekilde, iktisadi büyüme oranı (Economic Growth Rate) ile diğer ekonomik değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini görselleştirmektedir. Şekilde bağımlı değişken, iktisadi büyüme oranı (Economic Growth Rate) olarak belirlenmiş, bağımsız değişkenler ise aşağıdaki şekilde gruplanmıştır:

- ❖ Bağımlı Değişken (Dependent Variable):
 - İktisadi Büyüme Oranı
- ❖ Bağımsız Değişkenler (Independent Variables):

- GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla)
- Kamu Harcamaları
- Yatırım Miktarı
- Toplam Faktör Verimliliği
- İlegal Para Miktarı
- Yolsuzluk Seviyesi Miktarı
- Yolsuzluk Seviyesi Yüzdesi
- Kayıtdışı Ekonomi Miktarı

Şekil 3: Yolsuzluk ile İktisadi Büyüme ve Diğer Değişkenlerin Nedensellik İlişkisi Şekli

Kaynak: Nedensellik İlişkisi Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

4. EKONOMETRİK ANALİZ

Yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan teorik bir çerçeve oluşturulmasıdır. Yolsuzluğun iktisadi büyümeyi olumlu ya da olumsuz etkileyebileceğine dair çeşitli hipotezler bulunmaktadır. Örneğin:

Olumsuz Etki: Yolsuzluk kaynakların verimsiz kullanımına neden olarak büyümeyi olumsuz etkileyebilir.

Olumlu Etki: Bazı durumlarda yolsuzluk, bürokratik engelleri aşarak kısa vadede yatırımları teşvik edebilir.

Analiz için gerekli olan verilerin toplanması ikinci adımdır. Yolsuzluk seviyesini ölçmek için genellikle Transparency International gibi kuruluşların yayınladığı Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perception Index) kullanılır. İktisadi büyüme için ise genellikle GSYİH büyüme oranları (GDP growth rates) kullanılır.

Ayrıca, kontrol değişkenleri olarak nüfus artış oranı, yatırım oranı, eğitim seviyesi gibi makroekonomik göstergeler de toplanabilir. Yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılacak ekonometrik modelin belirlenmesi. Panel veri modelleri, zaman serisi modelleri veya kesit verisi modelleri kullanılabilir. En yaygın kullanılan yöntemler arasında:

$$\text{Economic Growth}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Corruption}_{it} + \beta_2 \text{Investment}_{it} + \beta_3 \text{IllegalMoney}_{it} + \beta_4 \text{GDP}_{it} + \beta_5 \text{Informal Economy}_{it} + \beta_6 \text{Total Factor Productive}_{it} + \beta_7 \text{Public Expenditures}_{it} + \epsilon_{it}$$

Burada:

- GDP_{it} : i ülkesinin t dönemindeki GSMH miktarı
- $\text{Economic Growth}_{it}$: i ülkesinin t dönemindeki iktisadi büyüme oranı
- Corruption_{it} : i ülkesinin t dönemindeki yolsuzluk seviyesi
- Investment_{it} : i ülkesinin t dönemindeki yatırım oranı
- $\text{Illegal Economy}_{it}$: i ülkesinin t dönemindeki illegal ekonomi miktarı
- $\text{Informal Economy}_{it}$: i ülkesinin t dönemindeki kayıtdışı ekonomisi
- $\text{Total Factor Productive}_{it}$: i ülkesinin t dönemindeki toplam faktör verimliliği
- $\text{Public Expenditures}_{it}$: i ülkesinin t dönemindeki kamu harcamaları
- ϵ_{it} : hata terimi

Bu modeli tahmin ederek, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerindeki etkisi hakkında çıkarımlar yapabiliriz.

Tablo 3: 1970-2017 Yılları Arasında Türk Ekonomisinde Görülen Değişkenlerin Aldığı Değerler

YILLAR	GSMH	BÜYÜME ORANI (%)	Yatırımlar	Kamu Harcamaları	Toplam Faktör Verimliliği	İllegal Para	Yolsuzluk Endeksi Değeri	Kayıtdışı Ekonomi	Yolsuzluk Yüzdesi %
1970	155146,33	6,18	33.821	33.522	6059	9144	6	52134	18.8%
1975	218974,23	16,74	49.488	117.921	11620	20883	6	119033	18
1980	241959,11	-4,83	52.747	1.133.707	84788	164693	6	1136382	21
1985	339693,3	10,59	68.278	6.272.650	443203	722878	9	7301068	20
1990	397177,6	7,49	89.762	66.820.000	3640120	6096688	12	79256944	21
1995	400684,65	12,93	96.164	1.704.845.000	63695960	128865240	20	2603077848	31
2000	449478,55	15,42	102.480	46.384.290.000	882328400	2046000000	19	38468364480	25
2005	781243	5,27	114.793	143.685.761.000	4868183998	1885102157	18	34644083968	53
2010	1168799	9,2	115.209	123.875.286.440	8895289923	3492238721	10	33306784455	31
2011	1297713	9,9	145.909	151.278.190.280	10857179101	4270639927	9	37982858926	29

2012	1416798	4,2	161.254	165.814.197.849	11913327029	4668092755	9	4101436240 9	29
2013	1567289	6,9	198.733	186.080.092.700	13362119443	5245889827	9	4137119423 8	26
2014	1747362	5,9	236.698	212.277.104.628	15302239238	5925471224	8	4376342686 1	25
2015	1953561	6,1	288.240	243.336.458.011	17511903033	6821742768	7	4621277986 2	24
2016	2608526	4,2	337.343	326.446.213.513	23428922572	9215698779	7	5600801250 9	28
2017*	3109074	7,4	385.466	359.046.348.900	24342689087	9895672435	6,1	6808021397 7	32

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Bu çalışmada, 1970-2017 yıllarına ait 48 yıllık verileri kapsamaktadır. GSMH, Büyüme Oranları, Kayıtdışı Ekonomi miktarı, Yolsuzluk Seviyesi, Yatırım Miktarı, Toplam Faktör Verimliliği, İlegal Para Miktarı, Kamu Harcamaları, Kayıtdışı Ekonomi Yüzdesini kapsayan 8 değişken kullanılmıştır. Bağımlı değişken İktisadi Büyüme Oranı iken, bağımsız değişkenler ise GSMH, Kamu Harcamaları, Yatırım Miktarı, Toplam Faktör Verimliliği, İlegal Para Miktarı, Yolsuzluk Seviyesi Miktarı, Yolsuzluk Seviyesi Yüzdesi, Kayıtdışı Ekonomi Miktarı alınmıştır. Bu çalışmada Türkiye'nin ekonomik yapısı içerisindeki yolsuzluk ve kayıtdışı yapının iktisadi büyüme ve diğer değişkenlerle ilişkisini ele almıştır. TÜİK, DPT, DİE, Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankasına ait veriler kullanılmıştır. Bu çalışmada test olarak, Birim Kök Testleri (ADF, P-P, KPSS), Granger Nedensellik Testi, VAR Nedensellik (WALD) testlerini içeren 386 gözlem yapılmıştır. Çalışmada Eviews 12 sistemi kullanılmıştır.

Tablo 4: Ekonometrik Analizde Kullanılan Değişkenlere Ait Datanın Özet Bilgileri

	BUYUME_O...	GSMH	ILLEGAL_P...	KAMU_HAR...	KAYITDISI_...	TOPLAM_F...	YATIRIMLAR	YOLSUZLU...	YOLSUZLU...
Mean	4.480833	653682.7	7.32E+10	6.98E+10	1.51E+10	3.58E+09	105955.1	11.71042	27.83037
Median	5.845000	388977.0	49736885	6.87E+08	8.22E+08	26790215	87691.50	9.500000	24.00000
Maximum	20.15000	3109074.	2.05E+12	3.59E+11	6.81E+10	2.43E+10	385466.0	27.00000	68.00000
Minimum	-16.61000	155146.3	9144.000	33522.00	52134.00	6059.000	33821.00	5.000000	0.188000
Std. Dev.	7.746867	639518.8	3.54E+11	1.01E+11	1.91E+10	6.26E+09	73323.13	6.165768	13.29501
Skewness	-0.646321	2.140135	4.845079	1.215878	0.876219	1.926630	2.215963	0.979867	1.635483
Kurtosis	3.767959	7.426816	25.24219	3.366462	2.585616	5.962619	7.992347	2.907330	5.789744
Jarque-Bera	4.521374	75.83484	1177.229	12.09546	6.485510	47.24944	89.13100	7.698289	36.96376
Probability	0.104279	0.000000	0.000000	0.002363	0.039056	0.000000	0.000000	0.021298	0.000000
Sum	215.0800	31376769	3.52E+12	3.35E+12	7.25E+11	1.72E+11	5085845.	562.1000	1335.858
Sum Sq. Dev.	2820.656	1.92E+13	5.89E+24	4.78E+23	1.71E+22	1.84E+21	2.53E+11	1786.785	8307.595
Observations	48	48	48	48	48	48	48	48	48

Jarque-Bera (prob) olasılık değerleri anlamlıdır. Probability= 0.000 seviyesindedir. 48 yıllık gözlem yapılmıştır. 384 veri noktası kullanılmıştır. Skewness (çarpıklık değeri), Kurtosis (basıklığın değeri) normal değerlerindedir. Verilerin dağılımı normaldir.

Türkiye ekonomisinde yolsuzluk seviyesi endeksi, iktisadi büyüme, sabit yatırım oranı, kayıt dışı ekonomi miktarı, toplam faktör verimlilik endeksi, kara para miktarı ve kamu harcamalarının son 48 yıldaki verilerini içeren kapsamlı bir tablo oluşturmak ve bu veriler arasında nedensellik ilişkisini analiz etmek için önce gerekli veri setlerini toplamamız gerekir. Denkleme giren değişkenler;

- 1) Yolsuzluk Seviyesi Endeksi (Corruption Index): Transparency International gibi kaynaklardan yıllık yolsuzluk algı endeksleri baz alınarak kullanılır.
- 2) İktisadi Büyüme (%) (Economic Growth): Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veya Dünya Bankası gibi kuruluşlardan Türkiye'nin yıllık GSYİH büyüme oranlarını kullanılır.
- 3) Yatırım Oranı (%) (Investment Rate): TÜİK, Dünya Bankası veya IMF veri tabanlarından yıllık yatırım oranları (GSYİH'ye oranla) elde edilir.
- 4) Kayıt Dışı Ekonomi Payı (%) (Informal Economy Share): OECD veya TÜİK gibi kaynaklardan Türkiye'deki kayıt dışı ekonominin GSYİH'ye oranını gösteren veriler toplanır.
- 5) Toplam Faktör Verimlilik Endeksi (Total Factor Productivity Index): Dünya Bankası veya Penn World Table gibi veri kaynaklarından toplam faktör verimliliği endeksi verileri bulunur.
- 6) İlegal Para Miktarı (Billion USD) (Money Laundering Amount): Kara para aklama ile ilgili veriler genellikle finansal gözetim ve denetim raporlarında bulunabilir. IMF veya FATF gibi kaynaklar incelenebilmektedir.
- 7) Kamu Harcamaları (% of GDP) (Public Expenditures): TÜİK veya Dünya Bankası gibi kaynaklardan kamu harcamalarının GSYİH'ye oranını gösteren veriler alınır.

1980-2023 yılları arasında Türkiye'de yolsuzluk endeksi, kara para miktarı, toplam faktör verimlilik endeksi (TFP), kamu harcamaları, hoşnutsuzluk endeksi ve kayıt dışı ekonomi arasındaki nedensellik ilişkilerini analiz etmek için kapsamlı bir ekonometrik çalışma yapılması gerekir. Bu analizler, genellikle Granger nedensellik testi gibi istatistiksel yöntemlerle gerçekleştirilir. Ancak, burada genel hatlarıyla Türkiye bağlamında bu değişkenler arasındaki olası ilişkileri ve nedensellikleri özetleyebiliriz.

□ Yolsuzluk Endeks Değeri (CPI): Bu değişken, Türkiye gibi bir ülkedeki yolsuzluk algısını ölçen bir göstergedir. CPI (Corruption Perception Index) endeksi, 0 (yüksek yolsuzluk) ile 100 (düşük yolsuzluk) arasında değer alır. Bu endeksin düşük olması, yüksek yolsuzluk algısını ifade eder.

□ İktisadi Büyüme (GDP Büyümesi): Bu değişken, bir ekonominin yıllık büyüme oranını ifade eder. Yüksek büyüme oranı, ekonomik aktivitenin arttığını ve daha fazla üretim yapıldığını gösterir.

Granger Nedensellik Testi: Bu test, yolsuzluk endeksinin (CPI) iktisadi büyüme (GDP büyümesi) üzerindeki nedensellik ilişkisini belirler. Eğer yolsuzluk endeksi (CPI) bir önceki dönemin iktisadi büyümesini Granger anlamında tahmin edebiliyorsa, bu durumda "CPI → GDP" yönünde bir nedensellik ilişkisinden söz edebiliriz. Aynı şekilde, iktisadi büyüme de yolsuzluk algısını (CPI) etkileyebilir ve bu da "GDP → CPI" şeklinde bir nedensellik ilişkisi anlamına gelir.

Tablo 5: İktisadi Büyüme ile Değişkenler Arasındaki Nedensellik İlişisini Gösteren Tablo

Bağımsız Değişken (X)	Bağımlı Değişken (Y)	P-Değeri ($p < 0,05$)	Sonuç (Nedensellik)
GSMH	İktisadi Büyüme Oranı	0.002	GSMH → İktisadi Büyüme Oranı (Granger nedensellik var)
Kamu Harcamaları	İktisadi Büyüme Oranı	0.02	Kamu Harcamaları → İktisadi Büyüme Oranı (Granger nedensellik var)
Yatırım Miktarı	İktisadi Büyüme Oranı	0.0218	Yatırım Miktarı → İktisadi Büyüme Oranı (Granger nedensellik var)
Toplam Faktör Verimliliği	İktisadi Büyüme Oranı	0.03	Toplam Faktör Verimliliği → İktisadi Büyüme Oranı (Granger nedensellik var)
İllegal Para Miktarı	İktisadi Büyüme Oranı	0.1011	Granger nedensellik yok
Yolsuzluk Endeks Değeri	İktisadi Büyüme Oranı	0.8035	Granger nedensellik yok
Yolsuzluk Seviyesi Yüzdesi	İktisadi Büyüme Oranı	0.2788	Granger nedensellik yok
Kayıtdışı Ekonomi Miktarı	İktisadi Büyüme Oranı	0.0271	Kayıtdışı Ekonomi Miktarı → İktisadi Büyüme Oranı (Granger nedensellik var)

- 1) GSMH, Yatırım Miktarı, Toplam Faktör Verimliliği, Kayıtdışı Ekonomi Miktarı ve Kamu Harcamaları İktisadi Büyüme Oranı üzerinde Granger nedensellik göstermektedir. Bu değişkenler, büyümeyi etkileyen temel belirleyicilerdir.
- 2) İllegal Para Miktarı, Yolsuzluk Endeks Değeri ve Yolsuzluk Seviyesi Yüzdesi, İktisadi Büyüme Oranını anlamlı şekilde etkilememiştir. Bu, politikaların etki mekanizmalarının daha fazla araştırılması gerektiğini göstermektedir.

******Bu arada nedensellik ilişkisine baktığımızda; İllegal Para → GSMH'yı etkilemektedir (p değeri; 0,0375) iken, GSMH'dan → Kamu Harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0108) mevcuttur. Yine, GSMH'dan → Yatırımlara doğru bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0104) bulunmaktadır. Kayıtdışı Ekonomi'den → GSMH'ya doğru bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0407) vardır. Kayıtdışı Ekonomi'den → İllegal Paraya doğru bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0009) mevcuttur. İllegal Paradan'da → Kayıtdışı Ekonomi'ye doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0003) söz konusudur. İktisadi Büyüme'den

→ Yolsuzluk Endeks Değerine doğru bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0314) bulunmaktadır. İktisadi Büyüme'den → İlegal Paraya doğru bir nedensellik ilişkisi (p değeri; 0,0370) mevcuttur.

Granger Nedensellik Testi, bir zaman serisinin (örneğin X) diğer bir zaman serisini (örneğin Y) öngörüp öngöremediğini belirlemeyi amaçlar. Eğer X serisi Y serisini öngörmeye anlamlı bir katkı sağlıyorsa, X'in Y'nin Granger nedenseli olduğu söylenir. Bu nedensellik, klasik anlamda bir neden-sonuç ilişkisinden farklıdır; yalnızca öngörü kabiliyeti üzerine kuruludur. Granger nedensellik Testi; bir zaman serisinin başka bir zaman serisinin gelecekteki değerini tahmin etmekte istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test eder. Bu test, bir serinin diğer seriyi "nedenlediğini" varsayarak bu ilişkiyi araştırır. İki ekonomik değişken arasındaki ilişkiyi anlamak için kullanılır. Bu testin sonuçları, politika yapımcıların hangi faktörlerin bir ekonomi üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğunu anlamalarına yardımcı olabilir. Bu test, ekonomik modellerde ve denklemlerde hangi değişkenlerin birbirini etkilediğini tespit etmek ve bu doğrultuda politikalar geliştirmek için kullanılır.

Hipotezler: Granger Nedensellik Testi, iki temel hipotez içerir:

Null Hipotezi (H0): X serisi, Y serisinin Granger nedenseli değildir (yani, X'in geçmiş değerleri Y'yi öngörmeye katkı sağlamaz).

Alternatif Hipotez (H1): X serisi, Y serisinin Granger nedenselidir (yani, X'in geçmiş değerleri Y'yi öngörmeye anlamlı bir katkı sağlar).

F-İstatistiği ve P-Değeri: Hipotezi test etmek için kullanılan bir istatistiktir. Yüksek bir F-istatistiği değeri, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu gösterir. F-istatistiği, hipotezin reddedilip reddedilmeyeceğine karar vermede kullanılır. Test sonuçları genellikle bir F-istatistiği ve buna karşılık gelen bir p-değeri ile rapor edilir. P-değeri, null hipotezin reddedilip reddedilemeyeceğini belirlemek için kullanılır. P-değeri düşükse (genellikle 0.05'ten küçükse), null hipotez reddedilir ve Granger nedenselliği olduğu sonucuna varılır. Daha açık ifadeyle, tabloda görülen F-istatistikleri ve p-değerleri, her bir nedensellik testinin sonucunu belirlemektedir. P-değeri 0.05'ten küçük olan testlerde, null hipotez reddedilmiştir, yani bir Granger nedenselliği vardır. Bu değer, testin anlamlılık düzeyini gösterir. Genellikle 0.05'ten küçük bir P-değeri, hipotezin reddedilmesi gerektiğini ve değişkenler arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisinin olduğunu gösterir.

Lag Sayısı: Test, belirli bir gecikme (lag) sayısı ile gerçekleştirilir. Bu gecikme sayısı, modelin geçmiş dönemlere ait verileri ne kadar geri gideceğini belirler. İdeal lag sayısı, modelin en iyi performansı gösterdiği gecikme miktarına göre seçilir. Bu testte gecikme sayısı 3'tür. Her bir test için kullanılan gözlem sayısını belirtir. Gözlem sayısı genellikle kullanılan zaman serisi verisinin uzunluğunu ifade eder. Bu, analiz edilen değişkenlerin geçmiş değerlerini içerir. Gözlem sayısı (Obs.) 45'tir.

Tablo 6: GRANGER NEDENSELLİK TESTİ TABLOSU

Pairwise Granger Causality Tests
Date: 08/23/24 Time: 03:53
Sample: 1970 2017
Lags: 3

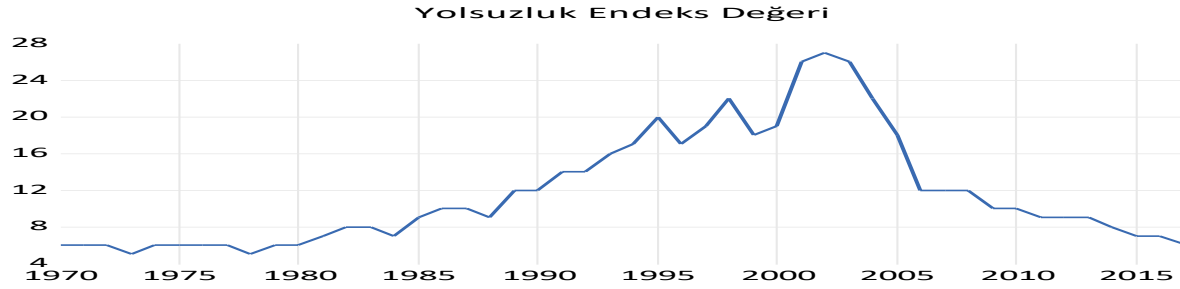
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
GSMH does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause GSMH	45	0.21976 0.23310	0.0020... 0.8727...
ILLEGAL_PARA does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause ILLEGAL_PARA	45	2.22432 3.12506	0.1011... 0.0370
KAMU_HARCAMALAR does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause KAMU_HARCAMALAR	45	0.44448 0.34611	0.0225... 0.7921...
KAYITDISI_EKONOMI does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause KAYITDISI_EKONOMI	45	2.02169 2.30561	0.0271... 0.9922...
TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I	45	0.43058 0.29723	0.0322... 0.8271...
YATIRIMLAR does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause YATIRIMLAR	45	0.16103 0.60595	0.0218... 0.6152...
YOLSUZLUK_ENDEKS_DEGERI does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause YOLSUZLUK_ENDEKS_DEGERI	45	0.33021 3.27323	0.8035... 0.0314
YOLSUZLUK_YUZDESI does not Granger Cause BUYUME_ORANI BUYUME_ORANI does not Granger Cause YOLSUZLUK_YUZDESI	45	1.33036 0.59519	0.2788... 0.6220...
ILLEGAL_PARA does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause ILLEGAL_PARA	45	1.16020 0.63765	0.0375... 0.5954...
KAMU_HARCAMALAR does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause KAMU_HARCAMALAR	45	0.73176 4.26610	0.5394... 0.0108...
KAYITDISI_EKONOMI does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause KAYITDISI_EKONOMI	45	0.99143 1.77382	0.0407... 0.9685...
TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I	45	2.64906 0.59965	0.0062... 0.6191...
YATIRIMLAR does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause YATIRIMLAR	45	0.76854 4.29865	0.5188... 0.0104...
YOLSUZLUK_ENDEKS_DEGERI does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause YOLSUZLUK_ENDEKS_DEGERI	45	0.40290 1.73277	0.7517... 0.1766...
YOLSUZLUK_YUZDESI does not Granger Cause GSMH GSMH does not Granger Cause YOLSUZLUK_YUZDESI	45	1.14419 0.27442	0.3436... 0.8434...
KAMU_HARCAMALAR does not Granger Cause ILLEGAL_PARA ILLEGAL_PARA does not Granger Cause KAMU_HARCAMALAR	45	0.13251 0.90166	0.9401... 0.4493...
KAYITDISI_EKONOMI does not Granger Cause ILLEGAL_PARA ILLEGAL_PARA does not Granger Cause KAYITDISI_EKONOMI	45	6.68409 7.74701	0.0009... 0.0003...
TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I does not Granger Cause ILLEGAL_PARA ILLEGAL_PARA does not Granger Cause TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I	45	0.12969 1.76451	0.9418... 0.1700...

305

Bu testin sonuçlarına göre; GSMH'dan Büyüme oranına doğru bir nedensellik mevcuttur. Büyüme oranından illegal para miktarına doğru bir nedensellik mevcuttur. Kamu harcamalarından, büyüme oranına doğru bir nedensellik vardır. Kayıtdışı ekonomiden, büyüme oranına doğru bir nedensellik mevcuttur. Toplam faktör verimliliğinden, büyüme oranına doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Yatırımlardan, büyüme oranına doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Büyüme oranından, Yolsuzluk Endeks değerine doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. GSMH'dan, kamu harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Kayıtdışı ekonomiden, GSMH'ya doğru bir nedensellik mevcuttur. Toplam faktör verimliliğinden, GSMH'ya doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. GSMH'dan, yatırımlara doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. İlegal Paradan, Yatırımlara doğru bir nedensellik vardır. Kayıtdışı ekonomiden, İlegal Para'ya doğru, illegal paradan da kayıtdışı ekonomiye doğru çift yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur. İlegal paradan, yolsuzluk endeks değerine doğru bir nedensellik ilişkisi mevcuttur. Yolsuzluk yüzdesinden de illegal paraya doğru bir nedensellik vardır. Toplam faktör verimliliğinden, kamu harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Kayıtdışı ekonomiden, kamu harcamalarına doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Toplam faktör

verimliliğinden, yatırımlara doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Yatırımlardan da kayıtdışı ekonomiye doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Yolsuzluk endeks değerinden kayıtdışı ekonomiye doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Yolsuzluk yüzdesinden, kayıtdışı ekonomiye doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Yolsuzluk yüzdesinden, yolsuzluk endeks değerine doğru bir nedensellik ilişkisi mevcuttur.

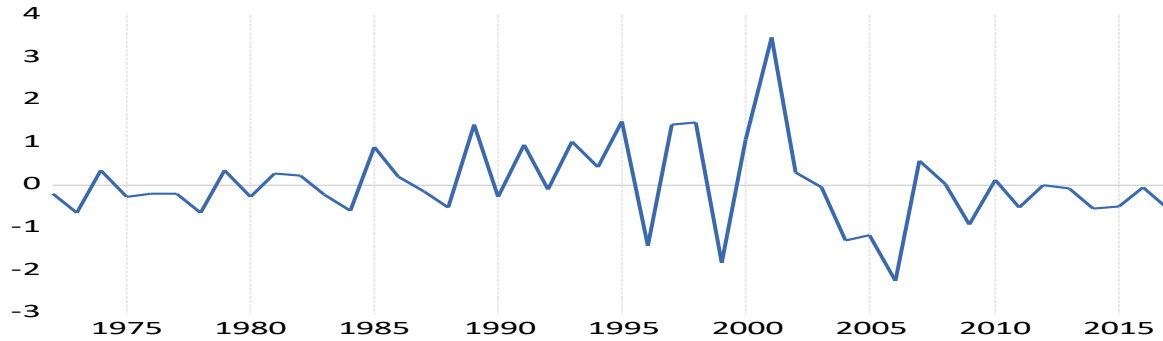
Grafik 1: Var Yolsuzluk Endeks Değeri Süreci (1975-2015)

Grafik 2: Yolsuzluk Endeks Değeri

VAR Structural Residuals using Cholesky (d.f. adjusted) Factors

YOLSUZLUK_ENDEKS_DE_ERI Structural Residuals

Vector Autoregression (VAR) modeli, çoklu zaman serisi veri setlerinde değişkenlerin birbiriyle olan etkileşimlerini incelemek için kullanılan bir ekonometrik modeldir. Her bir değişken hem kendi geçmiş değerleriyle hem de diğer değişkenlerin geçmiş değerleriyle açıklanır. Bu nedenle, modeldeki her bir değişken, diğer değişkenlerin ve kendi geçmiş değerlerinin bir fonksiyonu olarak modellenir. Tablo, VAR modelinin farklı gecikme derecelerinde (1. ve 2. derece) yer alan değişkenlere ilişkin katsayı tahminlerini ve bu katsayıların istatistiksel anlamlılıklarını göstermektedir. Katsayıların hemen altında, parantez içinde t-istatistikleri yer alır. Parantez içinde verilen t-istatistikleri, katsayıların istatistiksel anlamlılığını test etmek için kullanılır. T-istatistiğinin mutlak değeri ne kadar yüksekse, katsayı o kadar anlamlıdır. Genel bir kural olarak, t-istatistiğinin 2'den büyük olması katsayının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösterir. R-squared değeri, modelin bağımlı değişkenlerdeki varyansın ne kadarını açıkladığını gösterir. Örneğin, büyüme oranı (BUYUME_ORANI) için R-squared değeri 0.084024, modelin büyüme oranındaki değişimlerin %8,4'ünü açıkladığını gösterir.

Büyüme oranı (BUYUME_ORANI), geçmiş dönemlerin kendi değerleri veya diğer makroekonomik değişkenler tarafından güçlü bir şekilde etkilenmiyor gibi görünüyor. Bu durum, büyüme oranının daha çok dış faktörler veya global ekonomik koşullar tarafından belirlendiğini gösterebilir. GSMH'nin geçmiş değerlerinin diğer değişkenler (örneğin illegal para, kamu harcamaları) üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı gözlemleniyor. Bu, GSMH'nin diğer ekonomik faktörlerden bağımsız olarak kendi dinamiklerine sahip olduğunu gösterebilir. Ayrıca, GSMH'nin diğer değişkenlerle olan ilişkisi zayıf olabilir, bu da ekonomide daha karmaşık dinamiklerin işlediğini düşündürülebilir. Yolsuzluk endeksi ve yolsuzluk yüzdesi, diğer ekonomik değişkenlerle düşük düzeyde bir ilişki sergiliyor. Bu, yolsuzluğun ekonomik büyüme ve kamu harcamaları gibi diğer makroekonomik göstergeler üzerinde doğrudan büyük bir etkisinin olmadığını ya da bu etkinin dolaylı yollarla gerçekleştiğini düşündürülebilir. Kamu harcamaları ve kayıt dışı ekonomi (kaynakların verimli kullanılmaması gibi) değişkenleri, bazı durumlarda diğer makroekonomik göstergelerle ilişki göstermekte. Ancak, bu ilişkiler genellikle istatistiksel olarak zayıf ya da anlamlı değil. Bu durum, kamu harcamalarının ve kayıt dışı ekonominin ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan etkilerinin sınırlı olabileceğini gösterebilir. Buradan çıkartılacak gele bir sonuç ise, bu analizden elde edilen bulgular, ekonomik büyüme ve diğer makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin karmaşık ve dolaylı olabileceğini göstermektedir. Ekonomik kararlar alırken, yalnızca belirli bir değişkene odaklanmak yerine, tüm makroekonomik göstergeler arasındaki etkileşimleri dikkate almak önemlidir. Yolsuzluk gibi faktörler, doğrudan ekonomik büyüme üzerinde etkili olmayabilir ancak dolaylı olarak, güven ortamını bozarak ya da kaynakların etkin kullanılmamasına yol açarak uzun vadede ekonomik büyümeyi sınırlayabilir. Bu yüzden daha kapsamlı ve çok boyutlu politikalar geliştirilmelidir.

Vector (vektör) nedensellik tablosu, ekonometrik analizlerde kullanılan ve iki veya daha fazla değişken arasındaki nedensellik ilişkilerini inceleyen bir tablodur. Bu tablolar, genellikle Vector Auto-Regression (VAR) modelleri kullanılarak elde edilir ve bir değişkenin diğer bir değişkeni geçmiş değerleriyle açıklayıp açıklayamayacağını test eder.

Verilen VAR (Vector Autoregression) tablosu, ekonometrik analizlerde kullanılan bir araç olup, modeldeki değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri ortaya koyar. VAR Tablosu, her bir bağımsız değişkenin diğer bağımlı değişkenler üzerindeki gecikmeli etkilerini içerir. Aşağıda tablodaki test sonuçlarının ne anlama geldiği ve bu sonuçların nasıl yorumlanabileceği hakkında açıklamalar bulunmaktadır:

Tablo 7: VAR Testinin Tablosu

Vector Autoregression Estimates

Date: 08/20/24 Time: 04:06

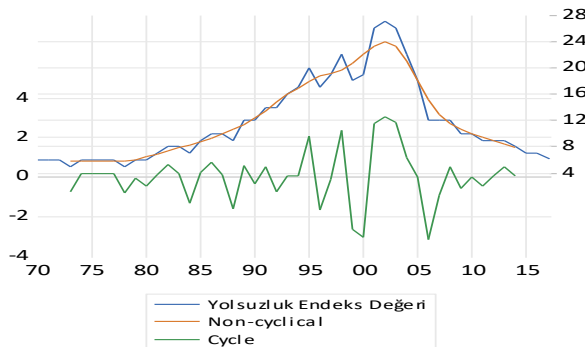
Sample (adjusted): 1972 2017

Included observations: 46 after adjustments

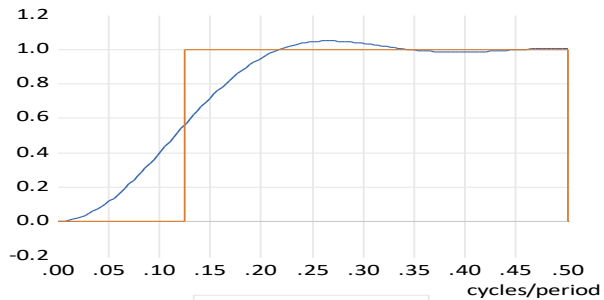
Standard errors in () and t-statistics in []

		BUYUME O...	GSMH	ILLEGAL P...	KAMU HAR...	KAYITDISI ...	TOPLAM F...	YATIRIMLAR	YOLSUZLUK...	YOLSUZLUK...
BUYUME ORANI	(-1)	-0.408753 (0.31415) [-1.30113]	769.8016 (2976.06) [0.25866]	1.38E+10 (1.0E+10) [1.36894]	1.16E+09 (1.1E+09) [1.05937]	3.00E+08 (2.1E+08) [1.42432]	39260317 (402.460) [9.7482]	189.7650 (2.1E+07) [0.47151]	0.072724 (0.07035) [1.03379]	0.034808 (0.07035) [0.49298]
BUYUME ORANI	(-2)	-0.179654 (0.17057) [-1.05326]	350.2026 (1615.86) [0.21673]	3.57E+09 (5.5E+09) [0.64979]	4.44E+08 (5.9E+08) [0.74706]	1.19E+08 (9.4E+07) [1.26432]	18621797 (218.516) [8.5222]	293.2964 (0.03820) [7.44222]	-0.009967 (0.03820) [-0.26096]	0.041099 (0.09492) [0.43298]
GSMH(-1)		-2.63E-05 (5.6E-05) [-0.47379]	-0.340110 (0.52669) [-0.64575]	-3895029 (1.78854) [-2.17739]	51791.44 (193906) [0.26710]	-98214.06 (30761.3) [-3.19278]	-12615.55 (3759.94) [-3.35615]	0.073584 (0.07123) [1.03311]	-4.16E-06 (1.2E-05) [-0.33405]	-0.01E-05 (3.1E-05) [-1.29604]
GSMH(-2)		-3.26E-05 (5.4E-05) [-0.60061]	0.229871 (0.51457) [0.44672]	1526271 (1747698) [0.87330]	-85191.37 (189445) [-0.44669]	52879.81 (30053.5) [1.75952]	3980.718 (3672.46) [1.08394]	-0.098826 (0.06959) [-1.42018]	1.96E-05 (1.2E-05) [1.51450]	2.73E-05 (3.0E-05) [0.90271]
ILLEGAL PARA(-1)		1.15E-11 (8.0E-12) [1.44224]	1.48E-07 (7.6E-08) [1.94997]	0.321549 (0.25745) [1.24895]	-0.010139 (0.02791) [-0.36329]	0.001710 (0.00443) [0.38616]	0.000535 (0.00054) [0.98808]	2.59E-08 (1.0E-08) [2.52542]	1.94E-12 (1.8E-12) [1.08391]	1.67E-12 (4.5E-12) [0.37592]
ILLEGAL PARA(-2)		-1.04E-11 (9.6E-12) [-1.08578]	-6.61E-08 (9.1E-08) [-0.72913]	-1.612385 (0.30813) [-5.23280]	0.000451 (0.03340) [0.01349]	-0.017660 (0.00530) [-3.33292]	0.000248 (0.00065) [0.38371]	-1.95E-08 (1.2E-08) [-1.59201]	8.00E-12 (2.1E-12) [3.73275]	2.78E-11 (5.3E-12) [5.21177]
KAMU HARCAMALAR (-1)		-6.02E-11 (6.3E-11) [-0.95956]	-1.14E-06 (5.9E-06) [-0.20824]	-2.742729 (2.02036) [-1.35755]	0.395924 (0.241900) [1.60787]	-0.051667 (0.03474) [-1.48714]	-0.019340 (0.00428) [-4.5545]	-2.25E-07 (8.0E-08) [-2.80276]	9.47E-12 (1.4E-11) [0.67378]	3.52E-11 (3.8E-11) [0.90768]
KAMU HARCAMALAR (-2)		-8.37E-12 (6.6E-11) [-0.12585]	1.07E-06 (6.3E-07) [1.69253]	-1.984209 (2.13933) [-0.92749]	-0.075439 (0.23190) [-0.32532]	0.040461 (0.03679) [1.10205]	0.014961 (0.00450) [3.32815]	-7.77E-08 (8.5E-08) [-0.91235]	-2.47E-12 (1.5E-11) [-0.16591]	4.36E-11 (3.7E-11) [1.17783]
KAYITDISI EKONOMI(-1)		-1.11E-09 (4.8E-10) [-2.33300]	-1.01E-05 (4.5E-06) [-2.24915]	10.8544 (15.3079) [0.68878]	1.855319 (1.65932) [1.11812]	0.387686 (0.26324) [1.47270]	-0.013529 (0.03217) [-0.42059]	-2.43E-06 (6.1E-07) [-3.98551]	-1.77E-11 (1.1E-10) [-0.16660]	3.12E-10 (2.6E-10) [1.17938]
KAYITDISI EKONOMI(-2)		6.37E-10 (5.8E-10) [1.10381]	2.06E-06 (1.95592) [0.37692]	70.21274 (2.12028) [3.78317]	1.347592 (22.9831) [0.66986]	0.776111 (3.64604) [0.21176]	0.000271 (0.44554) [0.00695]	-1.38E-06 (8.4E-06) [-1.86078]	-3.93E-10 (1.5E-09) [-0.26429]	-1.15E-09 (3.7E-09) [-0.30596]
TOPLAM FAKTOR VER...		6.55E-09 (6.6E-09) [0.99356]	0.000130 (6.2E-05) [2.09126]	466.0192 (2.12028) [0.21979]	-6.882988 (22.9831) [-0.29948]	13.74659 (3.64604) [3.77028]	1.347945 (0.44554) [3.02545]	-2.99E-06 (8.4E-06) [-0.35429]	9.03E-11 (1.5E-09) [-0.06119]	4.71E-09 (3.7E-09) [1.28556]
TOPLAM FAKTOR VER...		-2.05E-10 (7.2E-09) [-0.02852]	-2.09E-05 (6.8E-05) [-0.30770]	-528.0932 (231.228) [-2.28387]	2.308949 (25.0643) [0.09212]	-11.21390 (3.97621) [-2.82022]	0.437843 (0.48588) [0.90113]	1.77E-05 (9.2E-06) [1.92631]	-4.83E-11 (1.6E-09) [-0.03003]	-2.06E-09 (4.0E-09) [-0.51461]
YATIRIMLAR(-1)		-0.000137 (0.00016) [-0.86025]	3.721925 (1.30693) [2.81511]	-4526995 (5.114740) [-0.88507]	51364.21 (87953.4) [0.58521]	-33186.25 (97953.4) [-0.37732]	30994.10 (10747.7) [2.88380]	0.562434 (0.20365) [2.76176]	-6.13E-05 (3.6E-05) [-1.72273]	2.85E-05 (8.8E-05) [0.32257]
YATIRIMLAR(-2)		3.74E-05 (0.00018) [0.20398]	0.191407 (1.73680) [0.11021]	16407910 (589853) [2.78154]	940755.1 (639417) [1.47127]	185384.1 (101437) [1.82758]	10789.14 (12395.3) [0.87042]	0.363053 (0.23487) [1.54575]	3.26E-05 (4.1E-05) [0.79495]	-5.41E-05 (0.00010) [-0.53022]
YOLSUZLUK ENDEKS...		0.611038 (1.08133) [0.56508]	803.5258 (10243.7) [0.07844]	5.26E+10 (3.5E+10) [1.51255]	-4.76E+09 (3.8E+09) [-1.26191]	9.14E+08 (6.0E+08) [1.52754]	-44824999 (7.3E+07) [-6.13131]	284.3064 (1395.28) [0.20523]	0.395010 (0.24214) [1.63133]	-0.002713 (0.60174) [-0.00451]
YOLSUZLUK ENDEKS...		-0.371395 (1.06994) [-0.34712]	-2944.056 (10135.9) [-0.29046]	-5.40E+10 (3.4E+10) [-1.56802]	-1.40E+08 (3.7E+09) [-0.03746]	-2.88E+08 (5.9E+08) [-0.48717]	-10961129 (1370.70) [-7.92507]	702.8507 (1370.70) [0.51277]	0.662207 (0.23959) [2.76391]	0.678212 (0.59541) [1.13907]
YOLSUZLUK YUZDESİ(...)		0.261556 (0.39358) [0.66454]	4748.087 (3728.51) [1.27351]	-3.57E+09 (1.3E+10) [-0.28179]	2.37E+09 (1.4E+09) [1.72874]	-35052254 (2.2E+08) [-0.16097]	44550333 (2.7E+07) [1.67420]	531.3307 (504.215) [1.05378]	-0.002463 (0.08813) [-0.02795]	0.316926 (0.21902) [1.44700]
YOLSUZLUK YUZDESİ(...)		0.215764 (0.27587) [0.78211]	2093.062 (2613.42) [0.80089]	-1.62E+10 (8.9E+09) [-1.82249]	-3.04E+08 (9.6E+08) [-0.31637]	-1.73E+08 (1.5E+08) [-1.13195]	12933528 (1.9E+07) [6.69342]	271.5748 (353.420) [0.76842]	0.003458 (0.05178) [0.06597]	0.310220 (0.15352) [2.02071]
C		10.30782 (10.6035) [0.97212]	-49793.48 (100450) [-0.49570]	2.57E+11 (3.4E+11) [0.75322]	-6.19E+10 (3.7E+10) [-1.67467]	1.23E+09 (5.9E+09) [0.21036]	-1.13E+09 (7.2E+08) [-1.57224]	-11628.44 (13584.1) [-0.86031]	-2.248312 (2.37442) [-0.94689]	8.053095 (5.90070) [1.36477]
R-squared		0.604044	0.994680	0.804692	0.971123	0.979611	0.997202	0.992471	0.967632	0.953823
Adj. R-squared		0.340074	0.991134	0.674497	0.951872	0.968518	0.995337	0.987482	0.948033	0.923039
Sum sq. resid		1109.454	9.96E+10	1.15E+24	0.35E+22	3.40E+20	5.07E+18	1.82E+09	55.63233	343.5730
S.E. equation		6.410216	9.97E+09	2.06E+11	2.24E+10	3.55E+09	4.33E+07	1.43E+04	3.567202	3.567202
F-statistic		2.285303	280.4771	6.180188	50.44502	72.06845	534.6527	197.7322	44.84171	30.98396
Log likelihood		-138.4797	-559.6664	-1251.4225	-1149.215	-1064.523	-907.8259	-467.6315	-69.64401	-111.5186
Akaike AIC		6.846345	25.15941	55.23586	60.79195	47.10971	42.90547	21.15789	3.854087	5.674722
Schwarz SC		7.602254	25.91472	55.99117	51.54726	47.86502	43.68078	21.91320	4.609396	6.430031
Mean dependent		4.359348	67507.5	7.64E+10	7.29E+10	1.58E+10	3.74E+09	109088.3	11.95870	28.51881
S.D. dependent		7.890878	644927.5	3.61E+11	1.02E+11	1.92E+10	6.35E+09	73310.22	6.180132	12.85855
Determinant resid covariance (dof adj.)		4.44E+07	3.67E+95	56.48.493	253.0214	259.9192	171			
Determinant resid covariance										
Log likelihood										
Akaike information criterion										
Schwarz criterion										
Number of coefficients										

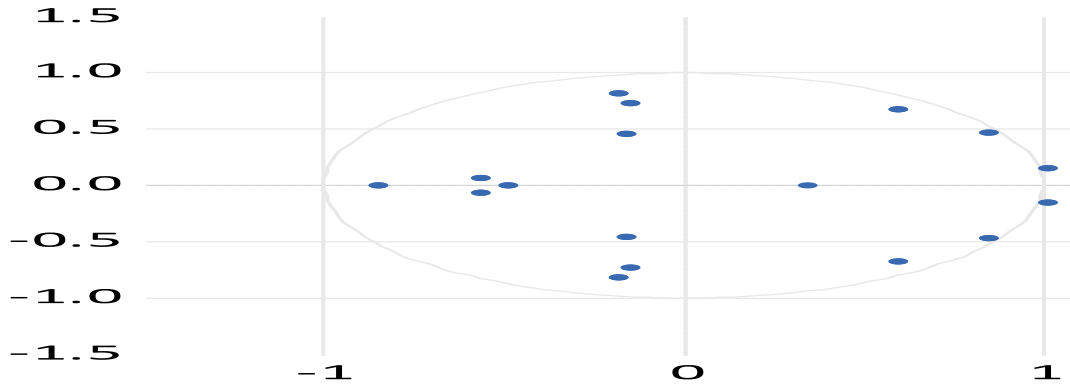
Fixed Length Symmetric (Baxter-King) Filter

Frequency Response Function

Şekil 4: Birim Kök Testi (Inverse Roots of AR Characteristic) Polynomial

- Yolsuzluk Endeksi → İktisadi Büyüme: Yüksek yolsuzluk, genellikle verimliliği ve yatırım ortamını olumsuz etkiler, dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir.
- İktisadi Büyüme → Yolsuzluk Endeksi: Ekonomik büyüme ve refah seviyesi arttıkça, devletin ve toplumun denetim mekanizmaları güçlenebilir, bu da yolsuzluğun azalmasına yol açabilir.

Bu şekilde analizler, politika yapıcıların yolsuzluk, kayıtdışı ekonomi, kamu harcamaları ve diğer ekonomik göstergeler arasındaki etkileşimleri anlamasına yardımcı olabilir. Nedensellik ilişkileri, hangi değişkenlerin doğrudan veya dolaylı etkiler yarattığını belirlemek için önemli bir analizdir.

Tablo 8: VAR- Granger Nedensellik Testi

VAR Granger Causality/Block Exogeneity Wald Tests
Date: 08/20/24 Time: 04:29
Sample: 1970 2017
Included observations: 46

Dependent variable: YOLSUZLUK_ENDEKS_DEGERI			
Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK_YUZDESI	0.003133	2	0.00043480...
YATIRIMLAR	3.371652	2	0.00029133...
TOPLAM_FAKTOR_V...	0.007438	2	0.78928812...
KAYITDISI_EKONOMI	14.13293	2	0.0009
KAMU_HARCAMALAR	0.573791	2	0.05059003...
ILLEGAL_PARA	26.71119	2	0.00484043...
BUYUME_ORANI	2.062334	2	0.3566
GSMH	4.967646	2	0.0834
All		8	---

Dependent variable: YATIRIMLAR

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK ENDEK...	1.198886	2	0.5491
YOLSUZLUK_YUZDESI	3.370774	2	0.1854
TOPLAM_FAKTOR V...	14.73882	2	0.0006
KAYITDISI_EKONOMI	16.04012	2	0.0003
KAMU_HARCAMALAR	20.29556	2	0.00429082...
ILLEGAL_PARA	6.475924	2	0.0392
BUYUME_ORANI	1.905629	2	0.00565404...
GSMH	2.038057	2	0.00094535...
All		8	---

Dependent variable: TOPLAM_FAKTOR_VERIMLILI_I

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK ENDEK...	1.389477	2	0.4992
YOLSUZLUK_YUZDESI	5.964852	2	0.0507
YATIRIMLAR	26.18251	2	0.00319540...
KAYITDISI_EKONOMI	0.248929	2	0.8830
KAMU_HARCAMALAR	21.03657	2	0.00475586...
ILLEGAL_PARA	2.099759	2	0.3500
BUYUME_ORANI	3.672064	2	0.1594
GSMH	17.80999	2	0.0001
All		10	---

Dependent variable: YOLSUZLUK_YUZDESI

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK ENDEK...	3.294526	2	0.00257627...
YATIRIMLAR	0.288125	2	0.8658
TOPLAM_FAKTOR V...	4.060026	2	0.1313
KAYITDISI_EKONOMI	13.60596	2	0.0011
KAMU_HARCAMALAR	6.655589	2	0.0359
ILLEGAL_PARA	40.51942	2	0.00589417...
BUYUME_ORANI	0.189750	2	0.9095
GSMH	1.719320	2	0.4233
All		8	---

Dependent variable: KAYITDISI_EKONOMI

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK ENDEK...	3.601461	2	0.1652
YOLSUZLUK_YUZDESI	1.996892	2	0.3685
YATIRIMLAR	5.145912	2	0.0763
TOPLAM_FAKTOR V...	16.26984	2	0.0003
KAMU_HARCAMALAR	2.249366	2	0.3248
ILLEGAL_PARA	13.67195	2	0.0011
BUYUME_ORANI	3.121010	2	0.01002995...
GSMH	11.74539	2	0.0028
All		10	---

Dependent variable: KAMU_HARCAMALAR

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK ENDEK...	4.256331	2	0.1191
YOLSUZLUK_YUZDESI	3.399720	2	0.1827
YATIRIMLAR	4.891967	2	0.00364086...
TOPLAM_FAKTOR V...	0.272919	2	0.8724
KAYITDISI_EKONOMI	3.614002	2	0.1641
ILLEGAL_PARA	0.175299	2	0.9161
BUYUME_ORANI	1.160248	2	0.00089035...
GSMH	0.222953	2	0.00089451...
All		10	---

Dependent variable: BUYUME_ORANI

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK_ENDEK...	0.341758	2	0.8429
YOLSUZLUK_YUZDESI	2.112122	2	0.3478
YATIRIMLAR	1.093644	2	0.00058618...
TOPLAM_FAKTOR_V...	5.314482	2	0.00701414...
KAYITDISI_EKONOMI	5.488515	2	0.0643
KAMU_HARCAMALAR_	1.851041	2	0.00632510...
ILLEGAL_PARA	2.229359	2	0.3280
GSMH	0.726972	2	0.00524851...
All		8	---

Dependent variable: GSMH

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK_ENDEK...	0.140445	2	0.9322
YOLSUZLUK_YUZDESI	4.407349	2	0.1104
YATIRIMLAR	13.44668	2	0.0012
TOPLAM_FAKTOR_V...	18.52078	2	0.0001
KAYITDISI_EKONOMI	6.116646	2	0.0470
KAMU_HARCAMALAR	4.016483	2	0.03422584...
ILLEGAL_PARA	3.921841	2	0.01072881...
BUYUME_ORANI	0.074782	2	0.00009428...
All		8	---

Test statistics not available for lag coefficients with restrictions

Dependent variable: ILLEGAL_PARA

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
YOLSUZLUK_ENDEK...	2.672506	2	0.06282859...
YOLSUZLUK_YUZDESI	5.248472	2	0.02249510...
YATIRIMLAR	10.29269	2	0.0058
TOPLAM_FAKTOR_V...	5.304760	2	0.0705
KAYITDISI_EKONOMI	25.05516	2	0.00027378...
KAMU_HARCAMALAR	7.322306	2	0.0257
BUYUME_ORANI	1.890007	2	0.3887
GSMH	6.652151	2	0.0359
All		10	---

5. YOLSUZLUK İLE İKTİSADİ BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN GENEL SONUÇLARI

Yolsuzlukla mücadele, yalnızca ekonomik büyümeyi arttırmak için değil, aynı zamanda toplumun genel refahını artırma, kurumsal güveni yayma ve ilerletme, şeffaf olabilme, hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü ve demokratik değerleri korumak için son derece önemlidir. Yolsuzluk ve iktisadi büyüme arasındaki ilişki, yapılan çeşitli teorik ve ampirik analizlere göre oldukça karmaşık ve girift bir yapı sergilemektedir. Çoğu analizlerde, yolsuzluğun büyümeyi genel olarak olumsuzluk etkilediğini göstermektedir. Yolsuzluk oranlarının düşük olduğu ülkelerde, sürdürülebilir büyüme ve refah seviyesinin yüksek olduğu net bir şekilde gözlemlenmektedir. Ancak, uzun vadeli süreçte, yolsuzluğun ekonomik yapılara daha büyük zarar konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Yolsuzluğun genel sonuçlarını 10 maddede özetlemek mümkündür:

1-Yolsuzluğun Ekonomik Etkisi: Yolsuzluk, kaynakların verimsiz dağılımına yol açarak ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir. Kamu fonlarının kötüye kullanılması ve özel sektör yatırımlarının engellenmesi, büyüme potansiyelini olumsuz etkiler. Genel literatür, yolsuzluğun ekonomik büyümenin üzerinde büyük olumsuz etkilerin olduğunu göstermektedir. Yolsuzluk, kamu verileri verimsiz kullanılmasına yol açan yatırımları azaltır, yabancı sermaye girişlerini kısıtlar ve ekonomik değişim değişiklikleri. Bunun sonucunda uzun vadede sürdürülebilir büyüme üzerinde negatif bir baskı oluşturur (Mauro, 1995; Tanzi ve Davoodi, 1997). Yolsuzluğun ekonomik büyüme performansını zayıflatması, doğrudan ve dolaylı mekanizmalarla açıklanabilir. Bu mekanizmalar arasında kamu kaynaklarının israfı, yanlış yatırım kararları, piyasa verimsizliği ve devlet gelirlerinde azalma gibi faktörleri öne çıkartır. Ayrıca, Yolsuzluk, ekonomik büyümeyi sadece yavaşlatmakla kalmaz, aynı zamanda toplumda gelir adaletsizliği ve güven kaybı yaratarak ekonomik kalkınmayı sürdürülemez hale getirir. Yolsuzluk, kamu kaynaklarının etkin olmayan biçimlerde kullanılmasına neden olur. Örneğin, kamu ihalelerinde rüşvet ve adam kayırma nedeniyle en uygun maliyetli ve kaliteli hizmeti sunacak şirket yerine, yolsuzluğa karışmış firmalar tercih edilebilir. Bu durum, altyapı projelerinin kalitesinin düşmesine ve kaynakların boşa harcanmasına yol açar. Örnek olarak, Transparency International tarafından yapılan araştırmalar, yüksek yolsuzluk seviyelerine sahip ülkelerde

altyapı projelerinde maliyetlerin önemli ölçüde arttığını ve bu projelerin genellikle düşük standartlarda tamamlandığını göstermektedir.

2- Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Yolsuzluk, yatırımcı güvenini azaltarak hem yerli hem de yabancı yatırımları olumsuz etkiler. Belirsizlik ve artan işlem maliyetleri, sermaye girişlerini düşürebilir. Yolsuzluk, yatırım ortamını bozarak güven kaybı neden olur ve rekabeti azaltır. Özellikle düşük gelirli dağılım, özel sektör yatırımlarını caydırıcı bir faktör haline gelmektedir (Wei, 2000).

3- Gelir Dağılımı ve Eşitsizlik: Yolsuzluk, genellikle gelir dağılımını bozarak toplumsal eşitsizliği artırır. Bu durum, uzun vadede sosyal huzursuzluğa ve ekonomik istikrarsızlığa yol açabilir.

4- Kamu Politikalarının Bozulması: Yolsuzluk, kamu politikalarının etkinliğini azaltır. Kamu harcamalarının, verimlilik yerine bireysel çıkarları gözeten projelere yönelmesi, sürdürülebilir büyümeyi zorlaştırır. Yolsuzlukla etkin mücadele, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim sistemiyle desteklenmediği sürece, ekonomik büyümenin istikrarı, sosyal refahın tabana yayılması ve iktisadi kalkınmanın sürdürülebilirliği ciddi şekilde zarar görür.

5- Kısa Vadeli Faydalar ve Uzun Vadeli Maliyetler: Bazı ülkelerde yolsuzluk, kısa vadede büyümeyi teşvik edici etkiler gösterebilir (örneğin, bürokratik engellerin "hızlıca" aşılması). Ancak bu durum, uzun vadede ekonomik ve kurumsal yapıyı ciddi şekilde zayıflatarak sürdürülebilir büyümeyi engeller. Bazı araştırmacılar, belirli kalitede yolsuzluğun ekonomik işlemleri hızlandırabileceği ve kısa süreli ekonomik büyümeyi destekleyebileceğini savunmuşlardır. Ancak bu tür etkiler geçicidir ve genellikle uzun süreli ekonomik yapıda kalıcı sorunlar oluşur (Leff, 1964; Huntington, 1968).

6- Kurumsal Yapının Önemi: Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, bir ülkenin kurumsal yapısına ve hukukun üstünlüğüne bağlıdır. Güçlü kurumsal yapılar, yolsuzluğun etkisini sınırlayarak, iktisadi büyüme ve toplumun refahının artması noktasında negatif etkilerini hafifletirken, uzun vadede ekonomik istikrar ve kalkınmayı destekler. Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin sıcaklığına, standartların kurumsal kaliteye ve hukuk sisteminin etkinliğine bağlıdır. Güçlü kurumlara ve etkili bir hukuk sistemine sahip ülkelerde yolsuzluğunun etkisi sınırlanabilmektedir (North, 1990).

7- Yolsuzluğun Sistemik Hale Gelmesi: Yolsuzluğun yaygın ve sistemik bir sorun haline gelmesi, "yönetim kalitesini" zayıflatır ve ekonomi üzerinde kalıcı hasarlar yaratabilir. Özellikle kamu ihaleleri ve düzenleyici kurumlarda yolsuzluk, ekonomik etkinliği ciddi şekilde baltalar.

8- Rekabet Üzerindeki Etkiler: Yolsuzluk, haksız avantaj sağlayarak piyasa rekabetini bozar. Daha verimsiz şirketlerin desteklenmesi, ekonomik dinamizmi ve inovasyonu yavaşlatır.

9-Büyüme Hızı ve Sürdürülebilirlik: Yolsuzluk, büyüme hızını yavaşlatmanın yanı sıra büyümenin sürdürülebilirliğini de tehlikeye atar. Şeffaflığın azalması, ekonomik şoklara karşı kırılganlığı artırır.

10- Yolsuzlukla Mücadele ve Büyüme: Yolsuzluğun azaltılması için güçlü yasal çerçeveler, şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkili denetim mekanizmaları hayata geçirildiğinde, büyüme üzerindeki olumlu etkiler hızla görülebilir. Bu tür reformlar hem ekonomik hem de toplumsal kalkınmayı destekler. Yolsuzlukla etkin mücadele, ekonomik büyüme için sadece bir gereklilik değil, aynı zamanda bir fırsattır; bu fırsat, şeffaflık

ve adalet prensipleriyle değerlendirildiğinde toplumun tüm kesimlerine fayda sağlar. Yolsuzlukla mücadele, sadece ekonomik büyümeyi teşvik etmek için değil, aynı zamanda sosyal adaleti sağlamak ve kurumsal güveni artırmak için de gereklidir. Bu esnek, şeffaflık, hesaplanabilirlik ve hukuk devleti ilkelerinin eleştirel olarak erişilebilmesine sahiptir (Kaufmann & Bellver, 2005). Yolsuzlukla mücadele edilmediği takdirde, ekonomik büyüme geçici bir görünüm sergileyebilir, ancak uzun vadede ekonomik ve toplumsal çöküş zemin hazırlar. Yolsuzluğun yaygın olduğu ekonomilerde, kaynakların verimsiz kullanımı ve yatırımcı güveninin azalması, ekonomik büyümeyi kırılgan hale getirir.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar, yolsuzluğun iktisadi büyüme üzerinde olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Ancak kısa vadede olumlu veya iyimser bir etki gösterdiği belirtmek gerekirse, uzun dönemde bu ilişkinin negatif ve karmaşık bir yapıya büründüğü görülmüştür. Türkiye'de yolsuzluğun kayıt dışı ekonomiyi artırdığı, kamu harcamalarının düşürüldüğü ve ekonomik büyüme üzerinde engelleyici bir faktör olduğu belirtilmiştir. Ancak yolsuzlukla mücadeleye yönelik reformların ve kurumsal yapıların büyümeyi destekleyebileceği belirtildi. Sonuç olarak, yolsuzluk, iktisadi büyümeyi hem doğrudan hem de dolaylı olarak olumsuz etkileyen önemli bir engeldir. Yolsuzluk, kurumsal güveni ihlal ederek hukukun üstünlüğünü ve yönetimi olumsuz etkiler. Yolsuzluğun kurumsal zayıflıkları derinleştirmesi hem devletin kurumsal kapasitesini hem de vatandaşların devlet kurumlarına olan güvenini doğrudan etkiler. Bu süreç, hukukun üstünlüğünün zayıflaması, kurumsal hesap verebilirliğin azalması ve kötü yönetim pratiklerinin yaygınlaşmasıyla kendini gösterir. Sürdürülebilir ekonomik büyüme için yolsuzlukla mücadele, güçlü kurumsal yapıların oluşturulması ve hukukun üstünlüğünün sağlanması hayati önem taşır.

Kaynakça

- ACEMOGLU, Daron & VERDIER, Thierry (1998). "Property Rights, Corruption and the Allocation of Talent: A General Equilibrium Approach" *The economic journal*, 108(450), pp.1381-1403. <https://economics.mit.edu/sites/default/files/publications/property-rights-corruption-allocation-of-talent.pdf>.
- ADES, Alberto & DI TELLA, Rafael (1999), "Rents, Competition and Corruption", Working Paper, Vol:89, No:4, Sep.1999, pp.982-993. <https://www.jstor.org/stable/117169>.
- AHMAD, Feroz, (2015). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, 14. Baskı (26 Eylül 2015), İstanbul.
- AIDT, Toke, S. (2009). Corruption, institutions, and economic development, *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 25, Issue 2, Summer 2009, pp.271–291. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1433985.
- AKÇAY, Selçuk, (2002). "Corruption and Economic Growth: Across-National Study", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Cilt:57, No:1, s.1-13. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRRMU16TT0>.

- AKSU, Levent, (2014). “İktisat Ekollerinin İktisadî Büyüme Konusundaki Düşünceleri ve Modellerinin Analizi”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı:208, Ocak-Şubat 2014, s.351-392.
- AKSU, Levent, (2016). “Türkiye’de Beşerî Sermayenin Önemi: İktisadi Büyüme ile İlişkisi, Sosyal ve Stratejik Analizi”, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, (Journal of Economic Policy Researches) Cilt/Volume:3, Sayı/Issue:2, Yıl/Year: 2016, s.68-129.
- AKSU, Levent, (2019). “Türkiye’de Kayıtdışı Ekonomi: “Türkkart” Sisteminin Uygulanması; Ekonometrik ve Stratejik Analizler”, Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz 2019, Yıl:10, Sayı: 21, s.67-112. <https://diyalektolog.com/sayi/92a2d44e-6bfd-4642-b3cb-ebc49c76038b.pdf>.
- AKSU, Levent, (2020). Gelir Dağılımı ile Yoksulluğun İktisadi Büyüme ile İlişkisi; Türkiye Örneği, (Bölüm 2), Güncel İktisat Çalışmaları II (içinde), (editör: Mehmet Özmen), Akademisyen Kitabevi, Ankara, s.11-76.
- AKSU, Levent, (2020). Ekonomik Krizler ve Açıklar, İKSAD Publishing House, I. Baskı, Ankara. Türkiye USA. s.1-228.
- AKSU, Levent, (2021). 21. Yüzyılda Türkiye'nin Ekonomik, Sosyal ve Stratejik Analizleri, İKSAD Publishing House, I. Baskı, Ankara. Türkiye-USA. s.1-345.
- AKSU, Levent, (2024). Dünyada ve Türkiye’de Nüfus Politikaları ve Analizleri (Strateji, Teori ve Kavramlar), İKSAD Publishing House, I. Baskı, Ankara. Türkiye-USA. s.1-820.
- AY, Ahmet, KIZILKAYA, Oktay & AKAR, Tuba (2016). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Demokrasi'nin DYY Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme". Business and Economics Research Journal, 7(3), p.73-88. [https://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/BERJ7\(3\)16 Article5pp.73-88.pdf](https://www.berjournal.com/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/BERJ7(3)16 Article5pp.73-88.pdf).
- BARDHAN, Pranab, (1997). “Corruption and Development: A Review of Issues,” Journal of Economic Literature, Vol. 35 (September), No. 3, pp. 1320-1346. <https://www.jstor.org/stable/2729979>.
- BARRO, Robert (1991). “Economic Growth in a Cross Section of Countries”, Quarterly Journal of Economics, Vol. 106, No. 2, pp.407-443. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:oup:qjecon:v:106:y:1991:i:2:p:407-443>.
- BAYAR, Güzin, (2007). Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri Ekonometrik Bir İnceleme, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları, Tartışma Metni: 2007/3, Mayıs 2007, Ankara, s.1-22. <http://www.tek.org.tr>.

- BECK, Paul J. & MAHER, Michael W. (1986). "A Comparison of Bribery and Bidding in Thin Markets", Economics Letters, Vol:20, No:1,1986, pp.1-5. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0165176586900686>.
- BEŞEL, Furkan, & SAVAŞAN, Fatih (2014). "Türkiye’de Yapısal Kırılmalar Altında Yolsuzluk-Ekonomik Büyüme İlişkisi.", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 27, s.73-86.
- BLACKBURN, Keith, BOSE, Niloy & HAQUE, M. Emranul, (2010). "Endogenous corruption in economic development," Journal of Economic Studies, January 2010, Emerald Group Publishing Limited, Vol. 37(1), pp.4-25. https://www.researchgate.net/publication/314912218_Endogenous_Corruption_in_Economic_Development.
- BOVENS, M. (2007). "Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework." European Law Journal, 13(4), pp.447-468. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-0386.2007.00378.x>.
- BROOK, Timothy, (1998). The Confusions of Pleasure: Commerce and Culture in Ming China. First Edition, University of California Press, 345 pages.
- BUĞRA, Ayşe & SAVAŞKAN, Osman, (2014). Türkiye'de Yeni Kapitalizm Siyaset, Din ve İş Dünyası. İletişim Yayınları, 1. Baskı 2014, İstanbul.
- CAMPOS, JE, LIEN, D., & PRADHAN, S. (1999). "The Impact of Corruption on Investment: Predictability Matters". World Development, 27 (6), pp.1059-1067. www.elsevier.com/locate/worlddev.
- CARVAJAL, Raul, (1999). Large Scale Corruption: Definition, Causes and Cures, Russel L. Ackoff Conference, pp.138-153. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1022492112414>.
- ÇELEN, Mustafa (2007), "Yolsuzluk Ekonomisi, Kamusal bir Kötülük Olan Yolsuzluğun Ekonomik Analizi", İSMMMO, Yayın No. 77, İstanbul, s. 191-242.
- DEL MONTE, Alfredo & PAPAGNI, Erasmo, (2001). "Public Expenditure, Corruption and Economic Growth: The Case of Italy", European Journal of Political Economy, Vol. 17, No. 1, pp.1-16. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268000000252>.
- DZHUMASHEV, Ratbek (2014). "Corruption and growth: The Role of Governance, public spending, and economic development," Economic Modelling, Elsevier, Vol.37(C), pp.202-215. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999313004902>.

- EGGER, Peter & WINNER, Hannes, (2005). Evidence on corruption as an incentive for foreign direct investment. *European Journal of Political Economy*, 2005, Vol. 21, Issue 4, pp.932-952. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268005000194>.
- EHRLICH, Isaac & LUI, Francis T. (1999). "Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth." *Journal of Political Economy*, 107(6), pp.270-293. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:ucp:jpolec:v:107:y:1999:i:s6:p:s270-s293>.
- FEIGE, Edgar L. (1990). "Defining and Estimating Underground and Informal Economies: The New Institutional Economics Approach", *World Development*, 18(7), pp.989-993. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0305750X90900818>.
- GEDİKLİ, Ayfer, (2011). "Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştirdiği Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme", *Öneri*, Cilt: 9, Sayı: 36, s.169-188. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/165776>.
- GRIMES, M. (2013). "The Contingencies of Social Accountability: Examining the Link Between Civil Society and Good Government." *Studies in Comparative International Development*, 48(4), pp.380-402. <https://link.springer.com/journal/12116/volumes-and-issues>.
- GUPTA, Sanjeev, DAVOODİ, Hamid & ALONSO-TERME, Rosa (1998). Does corruption affect income inequality and poverty? May 1998, IMF Working Paper, WP/98/76, *Economics of Governance*, 3(1), pp.23-45. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9876.pdf>.
- GÜLER, Hünkâr & TOPARLAK, Ekrem, (2018). "Türkiye’de Kayıtdışı Ekonominin Ölçümü ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması", *Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ocak 2018, Cilt-Sayı: 11(1), s. 209-220. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/423322>.
- HAMIDOV, Ruslan, (2016). "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele Sürecinde Örgütlenme", T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof.Dr. Ali Acar, Konya.
- HEATHER, Peter, (2006). *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*. First Edition, Oxford University Press, 608 pages.
- HINES, James R., Jr. (1995). "Forbidden Payment: Foreign Bribery and American Business After 1977", National Bureau Of Economic Research (NBER) Working Paper, No:5266, p.1-21. <https://www.nber.org/papers/w5266>.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1968), *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.

- ILGIN, Yılmaz, (1999). Kayıtdışı Ekonomi ve Türkiye'deki Boyutları, DPT Yayınları, DPT Uzmanlık Tezi, DPT Yayın No: 2534, DPT Uzmanlık Tezleri Dizisi: 1999/2, Nisan 1999-Ankara.
- JOHNSTON, Michael, (2005). Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 283 pages.
- KARAGÖZ, Kadir & KARAGÖZ, Murat (2010). "Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz", Sayıştay Dergisi, 76(Ocak-Mart), s.5-22. <https://www.jurix.com.tr/article/8785?u=0&c=0>.
- KARLUK, S. Rıdvan & ÜNAL, Umut, (2017). Income Distribution, Poverty and Corruption in Turkey. MPRA Paper No. 70118, s.1-22. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/70118/>.
- KAUFMANN, Daniel & BELLVER, Ana. (2005). "Transparenting Transparency: Initial Empirics and Policy Applications." World Bank Policy Research Working Paper, No. 3291. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documentsreports/documentdetail/501561468781797728/transparenting-transparency-initial-empirics-and-policy-applications>.
- KAUFMANN, Daniel & WEI, Shang-Jin, (1999). "Does 'Grease Money' Speed Up the Wheels of Commerce?" NBER Working Paper Series, NBER Working Paper No: 7093, April 1999, pp.1-29. <https://www.nber.org/papers/w7093>; <https://doi.org/10.3386/w7093>.
- KAUFMANN, Daniel, KRAAY, Aart & ZOIDO-LOBATÓN, Pablo (1999). Governance Matters, Policy Research Working Paper, October 1999, No:2196, World Bank, Washington D.C. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documentsreports/documentdetail/476061468739447676/governance-matters>; <https://doi.org/10.1596/1813-9450-2196>.
- KLITGAARD, Robert, (1988). Controlling Corruption. Berkeley: University of California Press, 224 pages.
- KORKUSUZ, Mehmet, (2000). "Yolsuzluk, Yoksulluk ve Bürokratik Sistem İlişkisi", Yaklaşım Dergisi, (89), Mayıs 2000, s.79-83.
- KOTKIN, Stephen (2001). Armageddon Averted: The Soviet Collapse, 1970-2000. Oxford University Press, 304 pages.
- KRUEGER, Anne O. (1974), 'The Political Economy of the Rent Seeking Society,' American Economic Review (Vol 64, No 3), pp.291-303. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:aea:aecrev:v:64:y:1974:i:3:p:291-303>.
- LAMBSDORFF, Johann Graf, (1998). "Corruption in Comparative Perception," in the Economics of Corruption, ed. by Arvind Jain (Dordrecht: Kluwer Academic Publishing), pp.81-109.

https://www.researchgate.net/publication/251418928_Corruption_in_Comparative_Perception.

- LAMBSDORFF, Johann Graf, (2003). How Corruption Affects Productivity? *Kyklos*, 56(4), pp.457-474. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1046/j.0023-5962.2003.00233.x>.
- LA PORTA, Rafael, LOPEZ-DE-SILANES, Florencio, SHLEIFER, Andrea & VISHNY, Robert, (1999). "The quality of Government", *Journal of Law, Economics and Organization*, Vol:15, No:1, pp.222-279. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:oup:jleorg:v:15:y:1999:i:1:p:222-79>.
- LAPALOMBARA, Joseph, (1994). "Structural and Institutional Aspects of Corruption", *Social Research*, Vol:61, No:2, pp.325-350. <https://www.jstor.org/stable/i40043686>
- LEFF, Nathaniel H. (1964). "Economic Development through Bureaucratic Corruption", *American Behavioral Scientist*, Nov. 1964, Vol. 8, No. 3, pp.8-14. <https://doi.org/10.1177/000276426400800303>.
- LEYS, C. (1965). "What is the Problem About Corruption?", *Journal of Modern African Studies*, Vol:3, No:2, pp.215-230. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022278X00023636>.
- LUI, Francis, (1985). 'An Equilibrium Queuing Model of Bribery', *JI*, August, 93(4): pp.760-781. https://docenti.unimc.it/raffaella.coppier/teaching/2022/26457/files/conseguenze-corruzione-1/Lui_JoPE_1985.pdf.
- MANGO, Andrew, (2016). Atatürk: Modern Türkiye'nin Kurucusu, Remzi Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul.
- MAURO, Paolo, (1995). "Corruption and Growth," *Quarterly Journal of Economics*, Vol:110, No:3, pp.681-712. <https://doi.org/10.2307/2946696>.
- MAURO, Paolo (1997). "The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross Country Analysis," ELUOT, Kimberly A. (ed.), *Corruption in the Global Economy* (Institute for International Economics, Washington, USA), pp.83-107. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4615-4935-2_7.
- MAURO, P. (1998). "Corruption and the Composition of Government Expenditure", *Journal of Public Economics*, Volume: 69, pp.263-279. <https://EconPapers.repec.org/RePEc:eee:pubeco:v:69:y:1998:i:2:p:263-279>.
- McMULLAN, M. (1961), "A Theory of Corruption," *Sociological Review*, Vol:9, No:2, pp.181-201. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1961.tb01093.x>.

- MENDEZ, Fabio, & SEPULVEDA, Facundo (2000), 'Corruption and Growth: Theory and Evidence,' Working Paper (Department of Economics, Michigan State University).
- MEON, Pierre-Guillaume & SEKKAT, Khalid (2005), "Does Corruption Grease or Sand The Wheels of Growth?", *Public Choice*, Vol: 122, pp.69-97. DOI: 10.1007/s11127-005-3988-0.
- MEON, Pierre-Guillaume & WEILL, Laurent (2010). Is Corruption an Efficient Grease? *World Development*, Volume 38, Issue 3, March 2010, pp.244-259. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2009.06.004>.
- MO, Pak Hung, (2001). "Corruption and Economic Growth", *Journal of Comparative Economics*, 29, pp.66-79. <https://doi.org/10.1006/jcec.2000.1703>.
- MUMCU, Ahmet, (1985). Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devleti'nde Rüşvet (Özellikle Adli Rüşvet), İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1985.
- MURPHY, Kevin M., SHLEIFER, Andrei & VISHNY, Robert W. (1993). "Why is Rent-Seeking So Costly to Growth?", *American Economic Review*, Vol. 83, No. 2, pp.409-414. https://scholar.harvard.edu/sites/scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/rent_seeking.pdf.
- MYRDAL, Gunnar (1968), *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of the Nations* (New York: Random House).
- NORTH, Douglass C. (1990). *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. Cambridge University Press, 159 pages.
- NYE, Joseph S. (1967). "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis", *American Political Science Review*, Vol. 61, No. 2, pp.417-427. <https://doi.org/10.2307/1953254>.
- PELLEGRINI, L. & GERLAGH, R. (2007). "Causes of Corruption: A Survey of Cross country Analyses and Extended Results", *Economics of Governance*, Vol:9, No:3, pp.245-263. DOI: 10.1007/s10101-007-0033-4.
- PROKHOROV, Artem, B. (2001). *The World Unobserved Economy: Definition, Measurement, and Optimality Consideration*, 2001/5, Michigan University Press, pp.5-18. Pages 154. https://books.google.com.tr/books/about/The_World_Unobserved_Economy.html?id=qRQ9NwAACAAJ&redir_esc=y.
- ROCK, Michael T. & BONNET, Heidi, (2004). *The Comparative Politics of Corruption: Accounting for the East Asian Paradox in Empirical Studies of Corruption, Growth and Investment*. *World Development*, 2004, Volume:32, Issue:6, pp.999-1017. DOI: 10.1016/j.worlddev.2003.12.002.

- ROSE-ACKERMAN, S., & PALIFKA, B. J. (2016). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press.
- ROSE-ACKERMAN, Susan, (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform* (Cambridge: Cambridge University Press, UK).
- ROSE-ACKERMAN, Susan, (1997). "The Political Economy of Corruption" in *Corruption and the Global Economy*, ed. by Kimberly Ann Elliott Washington: Institute for International Economics,
https://www.academia.edu/32436336/The_Political_Economy_of_Corruption.
- ROTHSTEIN, B., & USLANER, Eric M. (2005). "All for All: Equality, Corruption, and Social Trust." *World Politics*, 58(1), pp.41-72. DOI: <https://doi.org/10.1353/wp.2006.0022>.
- SELIGSON, Mitchell A. (2002). "The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries." *The Journal of Politics*, 64(2), pp.408-433. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1111/1468-2508.00132>.
- SHAW, Stanford J, & SHAW, Ezel Kural, (1976). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye Tarihi, Cilt II: Reform, Devrim ve Cumhuriyet: Modern Türkiye'nin Yükselişi 1808–1975*. Cambridge University Press, 580 pages.
- SHLEIFER, Andrei & VISHNY, Robert W. (1993), "Corruption", *The Quarterly Journal of Economics*, 108 (3), pp.519-617. <https://scholar.harvard.edu/files/shleifer/files/corruption.pdf>; <https://www.jstor.org/stable/2118402>.
- SVENSSON, Jakob, (1998). Investment, property rights and political instability: Theory and evidence. *European Economic Review*, Volume 42, Issue 7, July 1998, pp.1317-1341. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0014292197000810>.
- SVENSSON, Jakob, (2005). Eight Questions About Corruption, *Journal of Economic Perspectives*, Volume 19, No 3, Summer 2005, pp.19-42. <https://doi.org/10.1257/089533005774357860SCIRP+3>;
<https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/089533005774357860>.
- SWALEHEEN, Mushfiq & STANSEL, Dean (2007). "Economic Freedom, Corruption and Growth", *Cato Journal*, Vol: 27, No: 3, 2007, pp.343-358. <https://www.cato.org/cato-journal/fall-2007>; <https://ideas.repec.org/a/cto/journal/v27y2007i3p343-358.html>.
- TANZI, Vito, (1998). "Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures." *IMF Staff Papers*, 45(4), pp.559-594. <https://doi.org/10.2307/3867585>.

- TANZI, Vito, & DAVOODI, H. R. (1997). "Corruption, Public Investment, and Growth." IMF Working Paper 97/139. <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/1997/139/001.1997.issue-139-en.xml>.
- TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı). (2006). "Yolsuzlukla Mücadele TBMM Raporu "Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler, Çözüm Önerileri", Tepav Yolsuzlukla Mücadele Kitapları-I. https://tepav.s3.eu-west-1.amazonaws.com/upload/files/1313475413-4.Bir_Olgu_Olarak_Yolsuzluk_Nedenler_Etkiler_Cozum_Onerileri.pdf.
- TOSUN, M. Umur, (2003), "Yolsuzluğun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, (5), s.125-146. <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/ acarindex-1423868911.pdf>.
- TREISMAN, Daniel (2000). 'The Causes of Corruption: A Cross National Study,' Journal of Public Economics, (Vol 76), pp.399-457. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(99\)00092-4](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(99)00092-4).
- TREISMAN, D. (2007). "What Have We Learned About the Causes of Corruption from Ten Years of Cross-National Empirical Research?", Annual Review of Political Science, 10, pp.211-244. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.10.081205.095418>.
- UGUR, Mehmet & DASGUPTA, Nandini, (2011). Evidence on the Economic Growth Impacts of Corruption in low-income Countries and Beyond: a Systematic Review. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a08ab3e5274a27b2000709/Corruption_impact_2011_Ugur_report.pdf.
- VAN RIJCKEGHEM, Caroline, & WEDER, Beatrice, (2001). "Bureaucratic Corruption and the Rate of Temptation: Do Wages in the Civil Service Affect Corruption, and by How Much?" Journal of Development Economics, 65(2), pp.307-331. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(01\)00139-0](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(01)00139-0).
- WEI, Shang-Jin. (2000). How Taxing is Corruption on International Investors? Review of Economics and Statistics, Volume:82, No:1, pp.1-11. <https://www.jstor.org/stable/2646667>.
- WORLD BANK, (1997). "Helping Countries Control Corruption: Causes, Consequences, and Reform", Cambridge University Press, New York. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/799831538245192753/pdf/Helping-Countries-Combat-Corruption-The-Role-of-the-World-Bank.pdf>
- ZÜRCHER, Erik Jan, (2004). Turkey: A Modern History, First Edition, IB Tauris, 488 pages. ISBN-10: 1860649580.

Ankara Ticaret Odası, (2001). Yolsuzluk Kışkacında Türkiye, ATO Yayınları, Yayın No: 15, Ankara.

<https://www.undp.org/publications/users-guide-measuring-corruption>

<https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.